

חדש TEVET ŠVAT ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

BEDŘICH FEUERSTEIN: ALTÁN V ZÁMECKÉM PARKU VE VELTRUSECH, 1917.

(K textu na straně 16.)

XXX. ROČNÍK SOUTĚŽE

Památník Terezín Památník vyhlašuje na rok 2026 XXX. ročník výtvarné a II. ročník filmové soutěže Memoriálu Hany Greenfieldové se společným tématem Nejsi jeden z nás?. Do účasti v soutěžích se mohou zapojit žáci základních a středních škol, gymnázií a učilišť z České republiky, přičemž počet zasílaných děl z jedné školy není nijak omezen. Práce musí být zaslány ve formě elektronických kopií, náhledů, fotografií a videosouborů na jednu z níže uvedených e-mailových adres nejpozději do 31. března 2026. Slavnostní vyhlášení výsledků soutěže proběhne 3. června 2026 v Terezíně. Výherci získají věcné ceny i peněžní odměnu. Další informace a podmínky soutěže jsou k dispozici na webu <https://www.pamatnik-terezin.cz/souteze> 2026.

pt

DESET ZASTAVENÍ

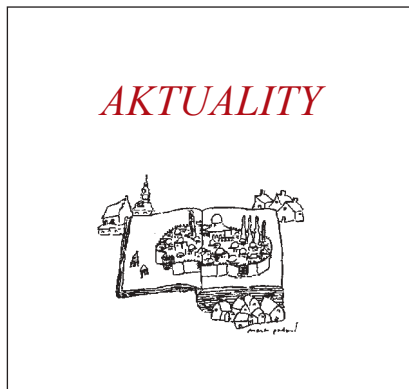
Naučná stezka, která v Letech u Písku vznikla ještě v době, kdy tam stál místo památníku velkokapacitní vepřín, dostala novou podobu. Po loňském otevření Památníku holokaustu Romů a Sintů v Čechách se správci zaměřili na její obnovu. Snažili se, aby odpovídala současné podobě pietního místa a moderním, důstojným a srozumitelným způsobem přiblížila historii tábora v Letech. Ucelený kontext, podrobné informace o životních podmínkách a příbězích obětí návštěvníci naleznou přímo v památníku.

Na stezce přibyla dvě nová zastavení vedoucí do nedalekých Mirovic na vlakové nádraží a místní farní hřbitov. Obě místa jsou úzce spjata s historií původního koncentračního tábora pro české Romy a Senty. Stezka nyní zahrnuje celkem deset zastavení.

rg

HŘBITOV V BOLESLAVI

V Mladé Boleslavi na židovském hřbitově probíhá rekonstrukce opěrné zdi. Na třech místech je v havarijním stavu. Obnova zdi je komplikovaná zejména polohou v nepřístupném terénu, hřbitov se nachází na skalní hraně, bortící se zeď ohrožuje i sousední domy. Ohradní zeď je dlouhá zhruba 450 metrů. Hřbitov nedaleko boleslavského hradu, na kterém se nachází hrob Jakuba Baševího, finančníka vévody Albrechta z Valdštejna, byl založen před rokem 1584. Pražská židovská obec se ho v mezích možností snaží udržovat a opravovat. S rozlohou 13 tisíc metrů čtverečních a zhruba 1600

náhrobků se jedná o jeden z největších židovských hřbitovů v Čechách, vzácnou památku, která dokumentuje historii města a jeho židovské komunity.

av

STAROSTOVÉ V MEZIŘÍČÍ

Sdílet zkušenosti, navázat nové kontakty a představit příklady dobré praxe, které mohou pomoci lídrům ukrajinských samospráv při obnově válkou zničených měst – to byl hlavní cíl návštěvy devíti ukrajinských starostů, kterou zorganizovaly Nadace Partnerství a kancelář europoslance Jana Farského. Osm starostů a jedna starostka z měst Apostolove, Brusyliv, Čortkiv, Dolyna, Drohobyč, Koločava, Konotop, Kopyčynci a Kosiv dorazili v úterý 2. prosince do Velkého Meziříčí. Starosta Alexandros Kaminaras hostům představil Velké Meziříčí – jeho historii přes fungování samosprávy až po aktuální projekty, jejich přínosy i úskalí. „Ve srovnání s vámi ale žádné problémy nemáme,“ dodal Kaminaras. „Spíše se máme dobře, a ne vždy si toho vážíme.“ Po setkání na radnici následovala společná prohlídka města. Delegation si prohlédla centrum procházející rekonstrukcí, stavbu městské knihovny i zámek. Výměna zkušeností probíhala obousměrně. Ukrajínští starostové kladli během pochůzky množství dotazů a oceňovali řadu místních řešení. „Máte štěstí, že nemáte souseda jako my,“ poznamenávali opakovaně. „Můžete stavět a nikdo vám to neničí.“

Cestou kolem řeky a synagog vzbudil velký zájem starostů osud té novější. „Převzetí Nové synagogy od židovské obce pro nás nebylo ekonomicky výhodné, ale cítili jsme morální povinnost vrátit jí důstojnost,“ vysvětlil starosta Kaminaras. Ukrajínští kolegové jeho slova ocenili potleskem, přitom čtyři z nich uvedli, že ve svých městech řeší podobnou situaci.

wms

PRODEJ SYNAGOGY

Synagoga v Kamenici nad Lipou je na prodej. Evangelická církev pro ni nemá využití a nemá ani peníze na její údržbu. Kamenická židovská modlitebna je známá jako nejmladší předválečná synagoga v Česku. Po válce ji koupila Českobratrská církev evangelická, které 76 let sloužila jako modlitebna. Nyní je na prodej. Aktuálně nejvyšší nabídka je 2 800 000 korun. Michal Kitta, farář ČCE z Jindřichova Hradce, prodej odůvodnil následovně: „U nás probíhá odluka církve od státu, tak nám vedení církve klade velmi na srdce, abychom se nezbavovali nemovitostí pod cenou, protože v roce 2030 končí příspěvky na platy kazatelů.“ Žádné omezení, jak naložit s budovou, nový vlastník mít nebude, a zřejmě ji přestaví na rodinný dům. O synagogu se zajímala také nezisková organizace na záchranu židovských památek. Na dorovnání nejvyšší nabídky ale nemají peníze.

Tomáš Tesař, starosta Kamenice nad Lipou, se znovu seje s prodejcem synagogy, tedy zástupci evangelické církve. „V rámci města Kamenice nad Lipou chci samozřejmě, aby tady tento objekt zůstal v této kondici tak, jak je tady v tuto chvíli.“ FŽO se zhruba před dvěma roky prostřednictvím NF Zecher zajímala o možnost synagogu od evangelické církve odkoupit a umístit do ní expozici o židovské historii města a okolí. Tehdy jí bylo řečeno, že se ČCE žádného majetku zbavovat nehodlá.

jd

OBSAH

Zemřel Tom Stoppard 3

Komentář k Tóře 4–5

Komunita přátel – rozhovor s historičkou a archivářkou A. Langovou 6–7, 13

Tom Stoppard: Jak se ukázalo, že jsem Žid 8–9

Odkaz rodiny Hellerů – o židovském hřbitově v Křinci 10–11

Otvírat srdce – rozhovor

se spisovatelkou Alizou Lavie 12–13

Abys tu našel vše, co hledáš – z dopisů R. Weinerja B. Feuersteinovi 14–16

Bedřich Feuerstein 16

Motýla jsem tu neviděl 17

Války jako nemoc a šilenství 17

Bukovina a Černovice 18–20

Izrael: Ani válka, ani mír 21

Výběr z českých médií 22

O knize J. Franeka Erec Izrael 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–26

Zprávy z obcí 27

Zprávy ze světa 28

Následující úryvek pochází z textu, jenž vyšel roku 1999 v časopise Talk Magazine pod názvem Jak se ukázalo, že jsem Žid (Turning Out to Be Jewish). Světoznámý britský dramatik Tom Stoppard v něm podrobně popisuje, jak teprve roku 1993 zjistil, že celá jeho rodina měla židovské kořeny. Jeho matka mu totiž vždycky říkala, že židovská (a jen částečně) byla otcova část rodiny. Stoppard píše věcně, jako by si téma ujasňoval spíše pro sebe a sám se sebou než pro publikum, nepředstírá zásadní proměnu, již by tato zpráva způsobila, či posun v jeho názoru na svět (včetně chladného přístupu ke všem okázale provozovaným projevům náboženství). Trvalo téměř dvacet let, než osud svých předků volně ztvárnil v dramatu Leopoldstadt (jejíž jedna recenze nazvala „Stoppardův kadiš“).

poslala zpátky, nedotčený („Takové plýtvání“), a místo toho popsala pár stránek v levném školním sešitu.

Odstěhovat se do Anglie, napsala, bylo tak náhlé, neplánované a tvrdé, že jsem se – možná podvědomě – rozhodla, že jedinou možností, jak tam žít a skutečně se usadit (myslím nás tři), je zabouchnout za svým minulým životem dveře a začít od nuly. Jestli to bylo reálné nebo možné, nevím. Myslím tím, jestli to bylo správné rozhodnutí.

Její skoupé paměti dveře příliš nepootvírají. Matka je napsala v roce 1981,

Takže jsme byli Židé? Máma se trochu zamračila, „tsss“, sykla svým typickým způsobem a řekla: „Kdo měl v té době jednoho židovského prarodiče...“

Myslím, že její „tsss!“ chápu. Nevyjadřovalo ani tak odmítnutí dotazu jako podrážděnost. Položit tuhle otázku znamenalo přijmout hodnocení, které nevytvořila ona, ale Němci. Neměla smysl pro rasovou identitu ani náboženské přesvědčení. Samozřejmě že ve Zlíně byli Židé, pravila, ale byli to praví Židé, kteří nosili černé klobouky, chodili do synagogy a dělali vše, co s tím souviselo, byli to židovští Židé.

Během posledních 18 měsíců svého života – tehdy jsem to nevěděl – si moje matka dopisovala s badatelem ze Zlína, doktorem Emilem Máčemem, který se pokoušel dát dohromady téměř zapomenutý příběh židovských zaměstnanců firmy

Baťa. Zlín byl světovým sídlem Baťovy firmy a můj otec byl lékařem v podnikové nemocnici. „V Československu,“ napsala matka (v češtině) Emilovi, „existovalo tolik smíšených manželství, že se tím nikdo nezabýval. U nás v rodině byl poměr asi 50 : 50. Tři synovci a jedna neteř žili v Čechách, tři generace v běžném katolickém prostředí.“

Pokud tomu dobře rozumím, „židovství“ v jejím životě nehrálo žádnou roli – a pak jej roztrhalo na kusy, zavleklo ji do chaosu, ztráty a nakonec do exilu v cizí zemi, Anglii, kde byla alespoň vděčná za to, že její synové jsou v bezpečí. Židovku z ní v roce 1939 udělal Hitler. Na jaře 1939, ještě než vypukla válka v Evropě, nechala tohle všechno za sebou: v Janově jsme nastoupili na loď do Singapuru, tedy v celkem příhodnou dobu před japonským útokem.

Japonci, to byla jiná kapitola. Zabili mého otce a udělali vše pro to, aby potopili loď, která nás ostatní dopravila na podzim 1941 do Indie, ale nebylo v tom nic osobního, nebyli jsme na žádném seznamu, byla prostě válka a my jsme byli ve špatnou dobu na špatném místě.

Matka se v listopadu 1945 v Indii znovu provdala a v říjnu 1996 zemřela v Devonu na západě Anglie ve věku 85 let na rakovinu. Její poslední slova – pronesená (rozezlčeně) na předním sedadle mého auta, když jsme ji vezli do nemocnice – byla: „Ale Tom tu nemá cukrovku!“ Trvala na tom, že sladkosti v autě jsou zárukou toho, že při cestě zpět do Londýna neusnu za volantem. Bylo mi 59 let. (pokračování na str. 8)

ZEMŘEL TOM STOPPARD (3. 7. 1937 – 29. 11. 2025)

Tady a teď – tady a teď, v této místnosti, v jediné zemi, která je mou zemí, a mezi knihami v jediném jazyce, jímž, kam má paměť sahá, mluvím – anglický spisovatel, tedy já sám, uvažuje o české rodině Beckových v roce 1908. Je jich sedm. Jsou oblečeni pro ateliérovou fotografii: Rudolf a Regina, moji prarodiče z matčiny strany; moje budoucí tety Wilma, Berta, Anna a Irma; a jejich malý bratr Ota v námořnické blůze. Ohlížejí se přes 90 let války a míru a války a míru. Tuhle fotografii jsme viděli nesčetněkrát a pokaždé jinak, rodinná skupina, která se po holokaustu už nikdy celá nesešla.

Stůl mám pokrytý starými snímky, které jsem nedávno získal od Wilmina syna a Bertina vnuka. Jsou tu opět děti Beckových, o několik let starší, před stejným pozadím. S nimi pátá dívka. Nová sestřička je od sešlapaných botek po přivázaný čepce k zulibání. Ruce si tiskne dlaněmi dolů, jako by sama sebe držela v klidu. Snaží se neusmívat, ale moc se jí to nedaří. To je moje matka Marta v roce 1914, jsou jí tři.

Vždycky váhám nad slovem holocaust – slovem, které používají novináři pro událost tak skutečnou, že se vymyká metaforám, tak rozsáhlou a hrůznou, že se brání souhrnu. Až donedávna se ale zdálo, že zrovna já s tímhle nemusím zápolit.

Když bylo mé matce šedesát, požádal jsem ji, aby sepsala všechno, co si pamatuje o svém životě, co se stalo před tím, než si to pamatují já. Abych ji povzbudil, poslal jsem jí v kůži vázaný zápisník, což byla chyba. O několik let později mi ho

když jí bylo 70 let, což byl shodou okolností rok, kdy zemřel Ota, ten chlapec

80. léta. Z archivu Národního divadla v Londýně.

v námořnické blůze. O tomhle bratrovi nepíše a já jsem se o jeho existenci dozvěděl později. Paměti mlčí i o jménech nebo počtu jejich sester, i o tom, co se s nimi stalo. Píše o rodinném životě před a po svatbě a o mém otci. Popisuje své rodiče a rodiče mého otce, ale neříká, kdy, kde a jak zemřeli. Slovo Žid nebo židovský se v nich nevyskytuje.

Když jsem se narodil, v červenci 1937 ve Zlíně na Moravě, jmenoval jsem se Tomáš Straussler, otec a matka mi říkali Tomík. Když do Československa vtrhla německá armáda, odjeli jsme – rodiče, můj bratr Petr a já. V době, kdy jsem souvislost mezi těmito dvěma událostmi pochopil, jsem byl anglický školák, Stoppard Druhý na soukromé základní škole (Petr byl Stoppard První) a doma mi říkali Tommy.

BOŽÍ JMÉNA

(Vaera 2M 6,2–9,35)

Již první větou oddílu Vaera, tj. „ukázal jsem se“, odpovídá Bůh Mošemu na otázku, již Tóra dosud jen naznačovala, že když uzavíral smlouvu s Avrahamelem, Jicchakem a Jaakovem a prohlašoval o sobě „Já jsem El Šadaj“, „nedal se poznat jménem JHVH“ jako Mošemu o necelých čtyři sta let později. Kupodivu to neznamená, že by jméno JHVH, jak lze doložit z textu, praotcové neznali. Tajemství spočívá v tom, že se jim Bůh nedal tímto jménem poznat. Když se zjevil Mošemu v hořícím keři na Chorevu, zjevil mu smysl svého jména JHVH, protože měl vyvést jeho lid z egyptského otroctví. Věděl, že až přijde do Egypta a osloví předáky lidu, budou pochybovat, zda Bůh, který ho k nim vyslal, je Bohem jejich předků. Proto se i Moše vzpíral přijmout od Boha toto poslání. Na argumentaci, že ho ani nepustí k faraonovi, aby mohl přednést svou žádost za propuštění lidu z otroctví, a že mu ani jeho lid neuvěří, že s ním skutečně mluvil Bůh předků, včetně toho, že není fyzicky schopen mluvit k těm nebo oněm, mu Bůh odpovídá, že je tu ještě on, JHVH: „Já budu s tebou!“ Jeho moc je větší než malodušnost lidu, těžká služba a jeho obtíže s řečí.

V jednom směru však Bůh musí přiznat, že jistotu, že lid z Egypta skutečně vyvede, může Moše získat až tehdy, až bude sloužit Bohu na místě, kam je spolu přivedou. Než předstoupí před mudrce z lidu, kteří mu položí otázku jména božstva, musí prokázat nadlidskou odvahu. Když Bůh viděl, že by Moše chtěl zkoumat, proč oheň nestráví keř, ve kterém hoří, řekl Mošemu, že své místo nesmí opustit, protože je svatý, a vyzul si sandály z nohou. Chce-li poznat, proč v ohni, který v něm plane, neshoří, musí si uvědomit, že oheň i keř nejsou součástí světa, v němž je to přirozené. Toto místo nesmí opustit, protože je oddělené ode všeho hmotného, fyzického a jevového. A když si zakryl hlavu, „protože se bál hledět fyzickými očima na Boha“, Bůh mu řekl: „Já jsem Bůh tvého otce, Bůh Avrahámův, Bůh Jicchakův a Bůh Jaakovův.“ Není jen Já abstraktním, ale také já individuálním.

Co jim má odpovědět? „Já budu, kým budu“, odvětil mu Bůh z hořícího keře a dodal: „Já budu, JHVH vašich otců mne k vám poslal, to je mé jméno navěky, a tak budu připomínán v každém pokolení!“ Toto jméno v sobě nese naději, ale také vzbuzuje pochybnost, poněvadž pře-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: *Moše a hořící keř.*

sahuje lidské možnosti. Problém, na který Moše narazil, nespočíval ale jenom v tom, že jméno JHVH nebylo Mošeho současníkům známo, ale že je odkrýváno krok za krokem a vždýcky je prostor pro Satana všechno zhatit, protože člověk je slabší než on.

Že Bůh není přístupný smyslovému poznání, to věděli už praotcové, každý z nich ve svém nitru. Tomu odpovídá i Boží jméno, jímž se k nim Bůh obracel z jejich nitra jako Bůh Šadaj. V midraši je toto jméno vykládáno tak, že „dost!“, protože se jím Bůh obořil na moře, když hrozilo zalitím celé pevniny. Obecně to znamená, že Stvořitel vytyčuje každé věci meze a ovládá ji. Právě teď, když lid ztratil naději, že by jej čekal jiný osud než život v otroctví, pokládal Bůh za nutné se zjevit Mošemu a on mu šel vstříc.

Čas odhalil odvrácenou stránku víry v lepší budoucnost, protože k vykoupení z egyptského otroctví došlo o třicet let později, než si přední z lidu mysleli, protože Bůh slíbil Avrahámovi, že jeho potomstvo vyvede z otroctví po čtyřech stech le-

tech. Avraham, Jicchak a Jaakov to pravděpodobně chápali správně, ale potomstvo přišlo Avrahámovi na svět v Jicchakovi třicet let po uzavření této smlouvy. El Šadaj díky tomu omylu nesplnil slib, který dal praotcům, což pochopitelně otrásl jejich vírou. Zoufalý křik lidu, jenž přiměl Boha k tomu, že si připomněl svou smlouvu s Avrahámem, neznamená, že ji pustil z mysli, ale že si uvědomoval krátkozrakost lidské paměti.

V otroctví ztratili naději v jakoukoli jinou budoucnost než nesmyslné utrpení, ale nyní přišel čas, kdy se jim dá a skutečně dal poznat v plném rozsahu, a nejen v omezení „dost“. „Já, JHVH, vás vyvedu z egyptského jařma, zachráním vás z jejich zotročení a vykoupím vás nataženou paží a velkými soudy! Vezmu si vás za lid a budu vám Bohem a poznáte, že JHVH, váš Bůh, jenž vás vyvádí z egyptské země, jsem já! A já vás také přivedu do té země, již jsem přísahal dát Avrahámovi, Jicchakovi a Jaakovovi, a já, JHVH, vám ji dám do dědictví!“

„Já jsem El Šadaj“ a „Já budu, kým budu“ je výrok téhož já. Proto při průchodu Rákosovým mořem přikázal Mošemu, aby vody rozdělil, a potom, aby je vrátil na hlavy pronásledovatelů. Člověk má na rozdíl od jiných živých bytostí vědomí svého individuálního já, a je tím nad anděly, kteří na otázku „Jaké je tvé jméno?“ odpovídají: „Proč se ptáš na mé jméno?“

Je-li tomu tak, podporuje Tóra myšlenku, že víra v naplnění slibů může být lidu zkouškou, v níž neobstojí, a je třeba to vědět. Jméno JHVH na rozdíl od jména Šadaj v sobě obsahuje obě stránky bytí jako celku, zahrnujícího minulost a budoucnost, včetně přítomnosti jejich odhalování. Proto Bůh říká Mošemu, „ukázal jsem se praotcům jako El Šadaj a svým jménem JHVH jsem se jim nedal poznat“. Proto také nahrazujeme pojmenování Boha „tím Jménem“ (JHVH), jímž ho můžeme nejen znát, ale také poznat.

Přesto není jméno Šadaj jménem, které by v budoucnosti přestalo mít význam. Vždyť si jeho tři písmena šin, dalet a jod vkládáme na hlavu a srdce s tefilin, jako bychom se do něj oblékali spolu s úryvky Božího učení, a naši moudří nás vedou k tomu, že si s nimi můžeme představovat i Svatého, budiž požehnán. Obraz Boží, který Moše viděl, byl uzel tefilin na jeho zátýlku. Svatý, buď požehnán, upozorňuje Jisrael: „Já, JHVH, jsem *tvůj* Bůh, jenž tě vyvedl z Egypta, domova otroků.“ Vědomí individuálního já poskytuje člověku účast na plnění Boží vůle. **EFRAIM K. SIDON**

PROTI JEJICH BOHŮM**Bo (2M 10,1–13,16)**

Devátá rána, již Hospodin uštědřil Egypťanům, jejichž faraon nechtěl propustit Židy na svobodu, byla tma. Proč tma? Dosud bylo osm stále závažnějších ran. První dvě, zbarvení Nilu do krvavě červené barvy a invaze žab, vypadaly spíše jako znamení než rány. Třetí a čtvrtá, hmyz a zvíř, působily nepohodlí, ale ne krizi. Pátá, mor, který zabil dobytek, postihl zvířata, ne lidi. Šestá, vředy, byla nepříjemná i vážná, tělesné utrpení. Sedmá a osmá, krupobití a kobylky, zničily egyptské obilí, takže už opravdu nebylo co jíst. Ještě měla přijít desátá rána, smrt prvorozených, jako odplata za faraonovo zabití izraelských dětí. Očekávali bychom tedy, že devátá rána bude drtivá. Jenže čteme: Potom řekl Hospodin Mojžíšovi: „Vztáhni ruku na nebesa, aby se nad Egyptem rozprostřela tma, tma, kterou lze cítit.“ Výraz „tma, kterou lze cítit“ naznačuje, co se stalo: *chamsin*, písečná bouře, která není v Egyptě neznámá, může trvat několik dní a vytváří vzduch plný písku a prachu, který zakrývá sluneční světlo.

Devátá morová rána byla nepochybně neobvyklá svou intenzitou, ale nebyla to událost, která by byla Egypťanům zcela neznámá, ani tehdy, ani dnes. Proč se tedy objevuje v příběhu o morových ranách, těsně před jeho vyvrcholením?

Ne všechny rány byly v první řadě namířeny proti Egypťanům. Některé byly namířeny proti tomu, co uctívali jako bohy. To je případ prvních dvou ran (Nil byl uctíván jako božská síla a Heket jako soucitná bohyně porodu a plodnosti, která byla zobrazována jako žena s hlavou žaby). Rány neměly za cíl pouze potrestat faraona a jeho lid za špatné zacházení s Izraelity, ale také jim ukázat bezmocnost bohů, v něž věřili.

Význam deváté rány je nyní zřejmý. Největším bohem v egyptském panteonu byl Ra nebo Re, bůh slunce. Jméno faraona, který je často spojován s exodem, Ramesse II., znamená syn Ra, boha slunce. Egypt – jak věřili jeho obyvatelé – byl ovládán sluncem. Jeho lidský vládce, faraon, byl polobohem, dítětem boha slunce. Zničení slunce signalizovalo, že existuje síla větší než Ra. A že existuje nejen fyzická temnota, ale také temnota morální.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách tevet / švat 5786 – leden 2026****Staronová synagoga**

2. 1. pátek		začátek šabatu 15.53 hodin
3. 1. sobota	VAJECHI 1M 47,28–50,26 hf: 1Kr 2,1–2,12	šachrit 9.00 hodin
9. 1. pátek		konec šabatu 17.08 hodin
10. 1. sobota	ŠEMOT 2M 1,1–6,1 hf: Iz 27,6–28,13; Iz 29,22–23	začátek šabatu 16.01 hodin šachrit 9.00 hodin
16. 1. pátek		konec šabatu 17.16 hodin
17. 1. sobota	VAERA 2M 6,2–9,35 hf: Ez 28,25–29,21	začátek šabatu 16.11 hodin šachrit 9.00 hodin
		konec šabatu 17.25 hodin
19. 1. pondělí	Roš chodeš švat	začátek šabatu 15.43 hodin
23. 1. pátek		začátek šabatu 16.22 hodin
24. 1. sobota	BO 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28	šachrit 9.00 hodin
		konec šabatu 17.35 hodin
27. 1. úterý	Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti	
30. 1. pátek		začátek šabatu 16.34 hodin
31. 1. sobota	ŠABAT ŠIRA BEŠALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31	šachrit 9.00 hodin
		konec šabatu 17.45 hodin
1. 2. neděle	předvečer Tu bišvat	
2. 2. pondělí	TU BIŠVAT – NOVÝ ROK STROMŮ	

Vysoká synagoga*Ve všední dny šachrit v 8.30, v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin.**Mincha ve všední dny ve 14 hodin, o šabatu po 12.40 hodin.*

2. 1. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	15.53 hodin
9. 1. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	16.01 hodin
16. 1. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	16.11 hodin
23. 1. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	16.22 hodin
30. 1. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	16.34 hodin

Jeruzalémská synagoga*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.*

KOMUNITA PŘÁTEL

Rozhovor s historičkou a archivářkou Alžbětou Langovou

Mgr. ALŽBĚTA LANGOVÁ (nar. 1978 v Chrudimi) vystudovala historii a bohemistiku na Masarykově univerzitě v Brně, poté nastoupila do Státního okresního archivu v Chrudimi. Zabývá se historií Chrudimská a dějinami Chrudimi v 19. a 20. století se zaměřením na židovské obyvatelstvo a jeho osudy za holokaustu. S Renátou Růžickovou napsala knihu Stopy Židů v Pardubickém kraji (1. vydání 2006, 2. doplněné 2018) a Židé v Chrudimi (2006), své texty publikuje v odborném tisku a dalších periodikách (mj. v tomto měsíčníku a Židovské ročenice), spolupracuje i s Českým rozhlasem.

V prosinci 2025 uvedla novou, obsáhlou publikaci, výsledek mnohaleté práce, nazvanou Kameny zmizelých v Chrudimi. Vložila do ní údaje, které se jí podařilo shromáždit o 44 rodinách, které před válkou žily ve městě a na jejichž památku byly položeny stolpersteiny (již roku 2012 byl díky iniciativě A. Langové ve městě postaven pomník místním obětem). Podrobně zpracovala jejich osudy, texty doplnila četnými archivními snímky i dokumenty, které získala od potomků přeživších. Vznikla kniha, která díky autorčině osobnímu zaujetí dalece přesahuje výsledek archivního výzkumu, životopisná fakta se prolínají s citacemi z korespondence, deníků či vzpomínek. O své práci, setkáních i přátelstvích, která jí výzkum místní historie přináší, mluví v našem rozhovoru.

(Zmíněnou publikaci, jež vyšla v česko-anglické verzi, lze zakoupit v Informačním centru v Chrudimi.)

Alžběto, kdy jste s bádáním o historii židovských komunit v Chrudimi a okolí začala?

Po nástupu do zaměstnání ve Státním okresním archivu, hned po ukončení studia. Už v rámci své diplomky jsem totiž zpracovávala téma holokaustu.

Roku 2001 jsem psala diplomovou práci o průběhu druhé světové války v Chrudimi a měla jsem tam kapitolu věnovanou místní židovské komunitě. Až při psaní jsem zjistila, že to, jak holokaust v Chrudimi probíhal, není vůbec zmapované, což mě tehdy dost překvapilo, a tak jsem se mu začala věnovat.

Kdo vás k výzkumu inspiroval: rodina, sousedé, přátelé či přirozený zájem?

K historii mě přivedl dědeček, který byl evangelický farář a hodně si s námi dětmi povídal; vyprávěl o svém mládí, co prožil v době války apod. V kostele mi pak rodiče řekli o jedné paní, která sedávala před

Z archivu A. Langové, 2025.

námi. Že její maminka byla Židovka a zahynula v Osvětimi.

To byl můj první „pamětník“, Stáňa Brožová, a ta mi vyprávěla o své mamince, co prožívala, jak nesměla do obchodů, jak těžké bylo odloučení, když se rodiče rozvedli a ona s nimi nebydlela, a nakonec, jak maminku vedla k transportu a už ji nikdy neviděla. To mě velmi zasáhlo. Vyprávěla i o celé široké maminčině rodině, byla z osmi dětí Weissových, tahle rodina byla velmi rozvětvená.

Měla jste nějaké vzory, napadá mě Jiří Fiedler?

Musím s hanbou přiznat, že to jsem v té době ještě neznala. Jak jsem studovala na FF MU v Brně, znala jsem spíš práce profesora Jiřího Malíře, který se zabýval židovskou otázkou na Moravě, nebo práce profesora Ctibora Nečase o romském holokaustu (oba mě učili). Až když jsem nastoupila do archivu a začaly jsme s kolegyní Renátou Růžickovou psát *Stopy Židů v Pardubickém kraji*, tak jsem se teprve „dovzdělala“.

Nezabýváte se jenom Chrudimí, ale také komunitou v Luži nebo v Hroubovicích. Co vás přivedlo tam?

Když jsme s Renátou Růžickovou začaly zpracovávat chrudimské rodiny, dělaly jsme si výpisy ze všech dochovaných sčítacích operátů, matrik apod. Sledovala jsem, jak ty rodiny migrovaly, do Chrudimi přicházely právě po uvolnění po roce 1860 z okolních venkovských obcí. Takže mně se hned skládaly takové puzzle, jak byly rodiny propojené, a samozřejmě mě zajímalo i to, co bylo s dalšími členy mimo Chrudim. V roce 2006 vyšly jak *Stopy Židů v Pardubickém kraji*, tak i chrudimská edice *Židé v Chrudimi*, naše dvě společné knížky.

Iniciovala jste také vytvoření památníku obětem šoa ve městě...

Ano, to byl zlomový bod. Roku 2011 jsem chrudimské radnici sdělila, že následující rok bude 70. výročí transportu chrudimských Židů a že už je načase vybudovat důstojný památník obětem. Tvořili největší skupinu zavražděných, a přitom jediní neměli nic – sokolové měli, železničáři, zaměstnanci pojišťovny apod. měli, jen o Židech se „cudně“ mlčelo. Na radnici zareagovali se zájmem, takže celý rok 2012 se pomník chystal. Bylo potřeba připravit místo na hřbitově, brigádníci k němu udělali cestu, mládež čistila břehů a hroby, a když město vidělo, v jakém stavu je ohel, tak nechalo udělat alespoň vnější fasádu...

Připravila jsem výstavu *Zmizelí židovští sousedé*, která obsahovala všechny informace, které se mi do té doby podařilo nalézt. Potom v prosinci 2012 se konalo odhalení pomníku. Ve sněhu, v zimě na hřbitově, ale přišly stovky lidí, příletěli příbuzní obětí, dorazil pan rabín Sidon, zástupci židovské obce, pan režisér Jan Kačer. Připravila jsem hudební doprovod, nacvičila se školními dětmi čtení jmen. Mělo to obrovský ohlas a od té doby jsem na radnici pro své „nápady“ měla dveře dokořán.

Dodala bych, že v Chrudimi se narodila Růžena Salusová, babička Madeleine Albrightové, kterou jsem také na odhalení pozvala. Nakonec nepřijela, ale dostala jsem hezkou odpověď, že celou akci podporuje.

... a stojíte asi i za místním pokládáním stolpersteinů?

Částečně. Když město opravilo bývalý Adlerův dům v Široké ulici a pochlubilo se s tím na Facebooku, tak jsem do komentářů napsala, že teď by ještě bylo fajn připomenout jeho někdejší obyvatele

stolpersteiny. Z radnice hned reagovali a žádali o pomoc, takže jsem napsala na nadaci Guntera Demniga a v roce 2017 jsme kameny v Chrudimi položili na prvních třech adresách. Tím tento projekt začal a pokračovali jsme každý rok až do roku 2024.

A zas jak se věci šíří, obrátili se na mě nejdřív ze Slatiňan, že by taky chtěli svoje Židy připomenout, potom z dalších vesnic okolo... Roku 2024 se mě někdo ptal, kolik už jsem jich pokládala – tehdy mi prošlo „rukama“ přes 250 kamenů. Když mě o to město, vesnice nebo rodina požádají, snažím se udělat základní průzkum. Už jsem pomáhala i např. v Nýrsku nebo Frýdlantu nebo pro Památník v Lidicích. Spolupracuji třeba s muzeem ve Vysokém Mýtě nebo v Hradci Králové. Oni si ten příběh už dohledají sami, já zařídím komunikaci s nadací, někdy dodám nějaké archivní dokumenty.

Hodně času jste věnovala osudu Židů z Luže.

Tam byla opravdu významná židovská komunita, sídlo krajského rabína, a když mě město požádalo o stolpersteiny, nebylo moc složité kontaktovat potomky: odtud pochází ředitel Památníku Terezín Jan Roubínek. Spolu jsme chystali stolpersteiny a výstavu o místních rodácích. Povedlo se mi kontaktovat jejich příbuzné z Ameriky, Izraele, Anglie, to už bylo po roce 2020 a používala jsem internet, ozvali se mi i pamětníci po výzvách v časopise *Roš chodeš*. Tam vznikla opravdu komunita přátel, během tří let se v Luži položily stolpersteiny, v synagoze jsme instalovali stálou výstavu o tamních rodinách a od roku 2022 se daří organizovat letní šábes v místní synagoze.

To je krásná akce.

Vzniklo to tak, že roku 2022 bylo 80. výročí deportace a zároveň to bylo 80 let, kdy se v synagoze naposledy konala židovská bohoslužba s minjanem a se čtením z Tóry. Tak mě s kantorem Danielem Vaňkem napadlo, že bychom to zkusili po 80 letech zopakovat. A protože přijeli potomci z celého světa, dali jsme dohromady i ten minjan, Daniel přivezl Tóru a opravdu se to povedlo.

Bylo to strašně dojemné. Z Londýna přiletěl syn i dcera zdejšího pana doktora Schwitzera, přiletěl syn přeživších Schwarzových Benyamin, který se v Luži v roce 1946 narodil a pak s ním rodiče emigrovali do Izraele, a už přivedl další generaci svých dětí z USA i Izraele, přijí-

li příbuzní z Česka. Zazněl kadiš. Setkalo se tolik lidí, kteří byli různě příbuzní, ale ani o tom nevěděli. Od té doby se nám daří vždycky v červenci bohoslužbu a setkání uskutečnit. Vznikla komunita, která se spřátelila, navštěvuje se, všem nám dělá radost. Říkáme jí Luže mišpoche.

Kde jste pro poslední publikaci čerpala informace? A kolik osudů jste v Chrudimi nakonec zaznamenala?

Když vyšly v roce 2006 ty výše zmíněné první knížky, začali se mi ozývat další příbuzní. Knížku si koupila v pražském Židovském muzeu paní Markéta Karas ze Švýcarska, našla tam vysvědčení svého bratrance a zkontaktovala mě. Přivezla krabice fotek a fotoalba rodiny Witzovy, její tety, úžasné věci. Nejen rodinná historie, ale spousta fotografií dokumentujících i zaniklé části Chrudimi. Tak se to šířilo a lidé různě nosili, co měli nebo našli.

Teď jsem byla sama zvědavá, kolik budu mít jmen ve jmenném rejstříku – je jich 689. Nejsou to všechno Židé, ale taky

to zdaleka nejsou všichni, které mám ve svých záznamech, protože do knihy se dostaly jen rodiny, které v Chrudimi mají stolpersteiny, ale pak tu jsou další, které tu žily třeba do roku 1920 a odstěhovaly se. A vůbec nepočítám okolní obce.

Setkala jste se s místními pamětníky válečných událostí?

Ano, a jsem za to vděčná a mísí se s tím i smutek, že to člověk nedělal dřív, že už většina odešla. Mohla jsem osobně poznat dvě dcery, které ztratily v transportech rodiče, ty ještě obě se dožily odhalení pomníku obětem. Bylo to pro ně moc důležité, protože říkaly, že jejich rodiče do té doby žádný hrob neměli. Prožívaly to odhalení pomníku vlastně jako pohřeb.

Když jste psala o obci v Hroubovicích, důkladně jste popsala i tragické události, kdy se několik místních lidí podílelo po skončení války na smrti nevin-

ného člověka, pana Husche, německého Maďara. Dokumenty odhalily i další šikanu místních vůči jeho příbuzným. Byl to výjimečný případ?

Hroubovický případ Huschových je skutečně unikátní, bohužel strašlivý. Já jsem ho poprvé slyšela od té moje první pamětnice Stáni, protože Hedvika Huschová byla její teta. Dostala jsem od ní i fotky celé rodiny. Později se na mě obrátil starosta Hroubovic, který se v Chrudimi účastnil kladení prvních stolpersteinů, že by obec chtěla udělat pomník zdejším obětem holokaustu. V Hroubovicích stávala krásná synagoga až do 70. let minulého století, kdy ji „hrdině“ v akci Z zbourali. V místě této synagogy obec vymyslela pěkné pietní místo a v jejím čele i ten pomník.

A tak jsem se starosty zeptala, jestli tam bude i jméno Hedviky Huschové. V Hroubovicích byl ten příběh totiž tabu. Konečně jsem se tehdy rozhoupala ten hrozný příběh sepsat, i když už jsem ho znala léta (viz *mj. Židovská ročenka 2019/2020, pozn. red.*). A kontaktovala jsem i syna a dceru Huschových, kteří mi poskytli dokumenty, které k tomu měli.

Pro ně to muselo být hodně důležité.

Ano, dnes jsem moc ráda, že jsem to udělala, protože dcera Ilona zemřela krátce po odhalení pomníku. To rodinné trauma ji celý život trápilo, a moc jsem si vážila, když mi řekla: „Vy jste první, kdo se nás zastal.“ Do té doby se v Hroubovicích nedočkali toho, aby zaznělo naplno: „Váš tatínek byl oběť, ne kolaborant.“ V obci se celou totalitu drželo, že když byl Němec, určitě kolaboroval a vlastně si to, že ho zabili, zasloužil. A i já sama jsem si zažila velmi zlé reakce i výhrůžky, když jsem tvrdila opak.

A naopak – narazila jste na případy pomoci, záchrany Židů?

U nás to byl jen příběh sester Fleischmanových, které se zachránily ve vlacích Nicholase Wintona. Jinak bohužel je to spíš smutné, často jsem ve vzpomínkách narazila na to, jak se čeští sousedé otevřeně těšili, že si zaberou majetek, až ty Židy odvezou. Antisemitismus tady byl a ne malý, a vždycky říkám, že my se tváříme, že za to mohli zlí nacisté, ale Češi se za válečná léta nemají moc čím chlubit.

Když jsem teď studovala, jak to bylo za války v Dánsku, které bylo v podobné situaci, pod protektorátní správou, obsazené, tamní přístup byl radikálně jiný.

(pokračování na str. 13)

ZEMŘEL TOM STOPPARD

(3. 7. 1937 – 29. 11. 2025)

(dokončení ze str. 3)

Můj nevlastní otec, bývalý major britské armády v Indii Kenneth Stoppard, věřil stejně jako Cecil Rhodes, že narodit se jako Angličan znamená vyhrát první cenu v loterii života, a pochybuji, že i Rhodes, budovatel impéria, po němž pojmenovali Rhodesii, tomu věřil tak bezvýhradně jako Ken. Kenovu utopii by obývala šlechta, poctiví rolníci a Gurkhové. Matčinu smrt komentoval slovy: „Byla to velmi statečná dáma“, což je formulace, jež pochází z Kiplingových horských stanic a důstojnických klubů. Sám už byl nemocný a zemřel o devět měsíců později. Do té doby se jeho britskou koloniální vládou v Indii živený pocit nadřazenosti nad tím, co Kipling nazýval nižšími rasami, přetavil v nenávist vůči Židům, černochům, Irům, Yankeeům, cizincům obecně a městské dělnické třídě. (O homosexuálech se téměř nemluvalo, protože komu by vůbec stáli za řeč.) Byl to zvláštní typ člověka na to, aby si vzal československou Židovku se dvěma dětmi. Ale oženil se s ní a přivezl nás do Anglie přesně čtyři roky poté, co jsme přistáli v Bombaji. „Neuvědomuješ si,“ vyčítal mi jednou, když jsem v devíti letech nevině zmínil svého „skutečného otce“, „neuvědomuješ si, že to já jsem z tebe udělal Brita?“

Ken byl jedním z mála Angličanů, které moje matka znala před tím, než do Anglie přišla, takže možná není divu, že se domnívala, že pokud bychom sem vstoupili jako Židé z ciziny, Petr a já bychom to ve škole a v anglickém životě obecně neměli jednoduché. Ukázalo se, že se mýlila, alespoň co se týče škol, do kterých jsme chodili.

Ona sama zůstala okouzující cizinkou, zachovala si svůj přízvuk a dělala nám švestkové knedlíky sypané skořicí a lahodné bochánky plněné marmeládou zvané buchty, které se často ocitly v baličku s „dobrotami“, které nám posílala do školy. Baličky s dobrotami byly pomačkané, třikrát zabalené a dvakrát převázané krabice od Kelloggových cereálií, přeplněné věcmi, které považovala za zdravé, jako byly glukózové tablety a sušené ovoce, aby vyvážíla množství věcí, které rozhodně zdravé nebyly.

V roce 1949 se jí narodil třetí syn Richard a v roce 1955 dcera Fiona. Její sta-

rost o zdraví svých dětí na jedné straně a zbytku lidstva na straně druhé byla přibližně vyrovnaná, a to se nezměnilo, ani když jsme už byli dospělí a měli vlastní děti.

Když jsme ji přijeli navštívit, vyprovodila nás s taškami plnými karamelů a domácích koláčků a občas i šátkem, rukavicemi nebo nějakým porcelánovým kouskem; na poslední chvíli se vrátila do domu pro pytlík sušených švestek, ale bohužel zapomněla na ovocný koláč. Když jsme jí zavolali, abychom jí oznámili, že jsme cestu domů přežili, nad zapomenutým koláčem zanařikala.

Ale za každý domácí koláč a drobnost, kterou nám dala, si matka nechala pro sebe mnohem víc, celé příběhy.

(...)

Nikdo se netajil tím, že máme příbuzné v Československu. Občas si vyměňovali dopisy v češtině, fotografie a vánoční přání, ale postupem času se kontakt vytratil. Pohltilo mě mé angličanství a na své tajemné vzdálené příbuzné jsem sotva kdy pomyslel.

Jedním z nich, jak jsem zjistil, když jsem četl matčiny paměti, byla otcova sestra: *Po nějaké době jsem měla pocit, že odtud nechce dostávat žádné dopisy. Její manžel se stal soudcem nějakého lidového soudu, a já jsem jí samozřejmě už nikdy nenapsala. Bylo to bezpečnější, abych jim nedělala potíže.*

To byla další věc. Mít příbuzné „na Západě“ nebylo v komunistickém Československu dobré. Když noviny začaly zmiňovat můj český původ, matka se rozčilovala a byla nervózní. „Proč se tím pořád zabýváš? S tvým současným životem to nemá nic společného. Nemůžeš je zastavit?“

Ale nastal den, kdy komunisté padli, a dveře se otevřely.

Byl jsem v Československu, v Československu prezidenta Havla, na konferenci PEN. Když jsem se velmi pozdě vrátil z Plzně do svého hotelu v Praze, čekal na mě v hale nějaký mladík. Později jsem se dozvěděl, že přijel z jiného města, kde bydlel, a čekal v lobby několik hodin. Dočetl se v novinách, že přijedu do Prahy. Byly asi dvě hodiny ráno. Nemluvil moc anglicky a já jsem nechápal, co se mi pokouší říct. Měl staré fotografické album, které položil na hotelový pult a otevřel

ho. Byla tam fotografie mě a mého bratra Petra s rodinným kokršpanělem na zahradě našeho prvního domu v Anglii.

Zjistil jsem, že Alexandr je vnuk matčiny sestry Berty. Byla tam spousta fotografií, včetně té z roku 1914 s dětmi Beckových a – což mě ještě více překvapilo – Martina fotografie z roku 1927, když jí bylo 16 let: emancipovaná slečna, oblečená ve společenských šatech, s korálky, kovovým náramkem, v charlestoneckých střevicích vypadala úžasně pěkně; a znovu v roce 1930, téměř okouzující, s pečlivě vytrhaným obočím a kožešinovým límcem. Skutečnost, že moje matka byla krásná, mi unikla, a když jsem si to uvědomil, byl jsem v šoku – a pak dojatý, když jsem si všiml, že šaty se zřejmě šily doma a kabát byl tím nejlepším, co chudá dívka měla. Kabát má na sobě znovu v chladném počasí v roce 1931, na lavičce v parku s Wilmou a Wilminými syny Jaroslavem a Milanem blízko stromů a vody mezi budovami Baťovy nemocnice.

V roce 1994 jsem už věděl, že matka měla čtyři starší sestry a jednoho staršího bratra. Znal jsem jejich jména a věděl jsem, jak Wilma, Berta a Anna zemřely. Řekla mi to dcera jednoho z chlapců z fotografie na lavičce v parku: Wilmina vnučka Šárka.

O rok dříve napsala Šárka matce z Německa, kde nyní žila, a navrhla jí, že ji navštíví v Devonu, a máma (vidím to jako dnes) se trochu vydělala, protože Kenovi by se něco takového nelíbilo a nebylo možné se spolehnout, že se bude chovat zdvořile. Setkali jsme se tedy v Londýně, v restauraci Národního divadla, kde jsem ten den pracoval: matka, moje sestra (nevlastní sestra, ale tak jí nikdy neříkám), sestřina malá dcera, Šárka a já – bratranec Šárčina otce.

Po chvíli, na konci dlouhého stolu zaplněného zbytky jídla, jsme se s Šárkou dali sami dva do řeči. Na velký papír, který otočila na šířku, aby se tam všichni vešli, napsala rodokmen generace mé matky. Bylo to poprvé, alespoň co si pamatuji, co moje česká rodina získala přesná jména a jasné vztahy, a já si uvědomoval, že moje anglická rodina, v neposlední řadě i já, musíme Šárce připadat dost podivní. Bylo to trochu trapné, dokonce ostudné, a já to okamžitě ještě zhoršil.

„Šárko, byli jsme Židé?“ „Jak to myslíte?“ Vyjádřil jsem se přesněji. „Myslím tím, jak moc jsme byli Židé?“ „Byli jste

Židé.“ „To vím, že jsme byli Židé, rodina mého otce...“ „Byli jste všichni Židé.“

Podíval jsem se na rodokmen. Prošel jsem ho zleva doprava. „Co se stalo s Wilmou?“ „Zemřela v Osvětimi.“

„A Berta?“ „Osvětim.“

„A Anna?“ „Zemřela v jiném táboře. Nevím kde.“

„A Ota?“ „Ten přežil.“

Irma tehdy umírala v Argentíně, téměř devadesátiletá, vdova a bezdětná. Marta, nejmladší, se bavila s mou sestrou a její dcerkou na druhém konci stolu.

Všichni moji prarodiče zemřeli rukou Němců. Rodiče mého otce, Julius a Hildgard Strausslerovi, byli součástí „transportu“ moravských Židů, kteří byli odvezeni do Terezína, kam dorazili 2. prosince 1941. Už 9. ledna 1942 byli mezi 112 vězňů transportovaných „na východ“ do Rigy v Lotyšsku. Den je zaznamenán jako datum jejich smrti, protože víc se o nich neví.

Rudolf a Regina Beckovi, rodiče mé matky, byli také transportováni do Terezína a zemřeli tam v červenci a dubnu 1944, zatímco my jsme byli v Indii – Petr a já ve škole, matka vedla obchod s obuví Baťa v Dárdžilingu.

(...)

Celý život mi říkali, že „se podobám matce“, ať už to znamená cokoli, a teď se zdá, že to znamená víc než kompliment. V srpnu 1968, když armády Varšavské smlouvy potlačily reformní hnutí v Československu, má tehdejší žena nejprve nechápala a pak ji rozčílilo, že mě to jako Čecha nerozrušilo. Měla pravdu. Neměl jsem žádné zvláštní pocity kromě obecného anglického pocitu bezmocného odsouzení, zabarveného tou samolibostí, kterou člověk cítí, když se obludy z jeho osobní démonologie chovají tak, jak se od nich očekává. Věděl jsem, že jsem – býval jsem Čech, ale necítil jsem se jako Čech. V tom roce jsem měl poprvé nějaké peníze a kupoval jsem si první vydání Jane Austenové, Charlese Dickense a Evelynu Waughu. (...) Cítil jsem se tak anglicky, jak jen to šlo.

I když jsem se v roce 1977 poprvé vrátil do Československa, nepřipadal jsem si tam vůbec doma. Všechno – krajina, architektura – se mi zdálo zajímavě cizí. Mým cílem bylo psát o lidských právech, ale stejně dobře jsem mohl být v Polsku nebo Maďarsku. Vlastně mě trochu iritovalo, když mi tehdy i později novináři volali a žádali mě o komentář nebo článek o českých záležitostech – o nichž jsem obvykle věděl jen málo –, jako bych byl odborník na Československo.

MALÁ JIZVA

V eseji Stoppard dále vzpomíná na to, jak se dozvěděl, za jakých okolností zemřel jeho otec, a pak na setkání s 96letou vdovou po řediteli Baťovy nemocnice ve Zlíně, dr. Albertovi. Vyprávěla mu, jak si její manžel 14. března 1939 zavolal k sobě domů židovské lékaře a řekl jim, že musejí odejít do bezpečí, tedy do zemí, kde měla továrna pobočky. U setkání byly také dcery paní Albertové, které si doktora Strausslera pamatovaly jako velmi sympatického člověka. Vždy, když one-mocněly, chtěly, aby přišel právě on.

Jedna dcera mu pak podala ruku, na které byla stále jizva, která zůstala po zranění z dětství, které jí ošetřil dr. Straussler a již se nyní jeho syn dotkl: „V tu chvíli mě překvapí smutek, malá vlna veškerého smutku, který dlužím. Nemám nic, co by pocházelo od mého otce, nic, co by mu patřilo nebo čeho se dotýkal, ale tady je jeho stopa, malá jizva.“

Foto Ondřej Němec, 1998.

Na závěr eseje zmiňuje znovu svého nevlastního otce Kena Stopparda, který Toma po smrti jeho matky (Kenovy manželky) požádal, aby přestal používat jeho příjmení. Proč? Ken to vysvětlil tak, že už ho nějakou dobu trápí Tomova „tribaliza-ce“, čímž narážel na dramatikovo angažmá ve věci ruských Židů v 70. letech. „Odpověděl jsem mu, že to není reálné,“ píše Stoppard. A dále: „Pomineme-li antisemitismus a, upřímně řečeno, senilitu, vím, co tak rozhněvalo majora Stopparda. Ať si o Židech myslel cokoli, jeho předsudky měly i druhou stranu, paternalismus vůči jiným rasám, které byly vděčné za to, že mohly přijmout anglické zvyky a způsob myšlení. Černoši byli obdivuhodní, když to byli anglofilní Indové. Gurkhové byli obzvláště obdivuhodní. Ale když šlo o Židy (nebo Indy), kterým se dostalo toho štěstí, že získali čestné členství v klubu, ale přesto setrvali ve svých „kmenových“ zvycích – to byla na-prostá nevědeckost, urážka jeho země.“

A FRIEND WHO WORE HIS GENIUS LIGHTLY

Je tedy ironií osudu, že příjmení omezeného a zřejmě antisemitského majora Stopparda, který však z nevlastního syna skutečně učinil Brita (od roku 1997 navíc s čestným šlechtickým titulem), proslavil jeho nevlastní židovský syn.

Když 29. listopadu 2025 Tom Stoppard zemřel, psalo se o jeho přínosu pro moderní britské divadlo, o jeho invenci, jazykové brilantnosti čerpající z klasických zdrojů (především Shakespeara), o umění metafory a schopnosti hledět pod povrch, o tom, jak ve svých hrách dokázal bez te-zovitosti zpracovávat politická témata – boj za lidská práva, perzekuci disidentů ve střední a východní Evropě. Jeho muzikál *Every Good Boy Deserves Favour* (1979) byl inspirován sovětskou psychiatrií, zneužívanou pro trestání politických odpůrců (dedikoval jej disidentům Viktoru Fajnbergovi a Vladimíru Bukovské-mu); drama *Dogg's Hamlet, Cahoot's Macbeth* (1979) inspirovala inscenace *Macbetha*, již jako bytové divadlo hráli zakázaní umělci (Cahoot rovná se P. Kohout), svobodomyšlné hudbě (a skupině Plastic People of the Universe) věnoval hru *Rock'n'roll* (2006)...

Psalo se také o jeho kouzlu, příjemném a sympatickém vystupování, což stvrzovali lidé, kteří se s ním setkali v Česku, kam několikrát přijel za těmi, na jejichž obranu před pádem režimu velice aktivně vystupoval (naposledy dorazil roku 2011, když zemřel Václav Havel).

Novinář Ivan Kytko to vyjádřil elegantně: „Nestává se příliš často, aby se k nekrologům při skonu jakkoli významné osobnosti připojila v Británii sama hlava státu. Když přišla v sobotu v podvečer zpráva o smrti Toma Stopparda, Karel III. vyjádřil smutek nad odchodem jednoho z „našich největších spisovatelů“. Považoval ho za „přítele, který svého génia nedával dvakrát na odiv“ – v anglickém originále *a friend who wore his genius lightly*. Idiom, ke kterému sahá angličtina u člověka, jenž vyniká inteligencí a talentem. Zůstává přítom skromný a nedává je okázale najevo. Nosí je ledabyly. Jako zimní šálu přehozenou kolem krku...“

Připravila Alice Marxová.

ODKAZ RODINY HELLERŮ

O vzniku, likvidaci a obnově židovského hřbitova v Křinci

Židovský hřbitov v Křinci, v okrese Nymburk, se nachází 1,5 kilometru západně od centra městyse Křinec, pod vrcholem kopce Chotuc. Byl založen v roce 1884, kontinuálně se na něm pohřbívalo až do roku 1942 (před jeho založením místní pohřbívali své zemřelé na hřbitovech ve Veselících a Kovanicích).

Jedním ze zakladatelů hřbitova byl obchodník Eliáš Heller, jehož syn Adalbert vlastnil pozemky v okolí Křince a na otcovo přání věnoval jedno pole židovské obci – na něm měl vzniknout židovský hřbitov. Ještě téhož roku bylo vloženo vlastnické právo Israelitskému spolku pohřbívacímu v Křinci a hřbitov byl zasvěcen. Sloužil společně pro náboženské obce Křinec a Rožďalovice, a proto zde byli pohřbívaní i Židé z Kopidlna, Oskořínku, Mcel a dalších obcí v okolí. Prvním, koho na hřbitově uložili, byl sám zakladatel Eliáš Heller, který zemřel 21. listopadu 1884.

Z pamětní knihy Křince se dozvídáme, že v roce 1885 vysázela israelitská obec na hřbitově akátové stromořadí. V roce 1895 končí matrika pro Židovskou náboženskou obec Křinec, zemřelí pohřbení na zdejším hřbitově jsou pak zaznamenáváni v matrikách židovských obcí Rožďalovic, Nymburka nebo Poděbrad. Ač v dosud prostudovaných matričních záznamech o tom není zmínka, není vyloučeno, že zde byli pohřbeni židovští uprchlíci z Haliče, kteří do Křince přišli v roce 1915. Podle místního kronikáře jich bylo 33 a „byli nepořádku milovní“.

Mimo Eliáše Hellera je zde pohřbena také jeho žena Josefina, roz. Mautner (zemřela 1. března 1897). Hellerovi měli celkem 13 dětí, dospělosti se dožilo 11. Osud rodiny se na křineckém hřbitově uzavřel jednou z posledních pohřbených – dcerou Eliáše a Josefiny, Charlottou Lowy, roz. Heller, která zemřela 3. srpna 1939. Z dalších pohřbených zmiňme představeného židovské obce v Křinci, obchodníka Filipa Kahna ze Sovenic (zemřel 15. listopadu 1894). Dominantou hřbitova bývala monumentální hrobka Marie Baer (Bär), kterou postavil nájemce křine-

ckého velkostatku Adolf Baer své dceři, jež zesnula v roce 1887 ve věku třinácti let a sedmi měsíců. Jednalo se o přibližně šest metrů vysokou honosnou novorenesanční hrobku z dílny kameníka Josefa Freunda, jež stála po levé straně hřbitovního domku. Dochovaly se z ní jen sutiny.

168 POHŘBENÝCH

Ve 20. letech 20. století byl postaven hřbitovní domek, jenž byl rozdělen na byt správce a obřadní síň, ve které byly umístěny pamětní desky věnované zakladatelům hřbitova. Uprostřed domku býval průjezd pro pohřební vůz. Ke hřbitovu, na němž se z dosavadního průzkumu nachází již jen několik jednotek náhrobků, se bohužel nedochovala pohřební kniha. Nicméně dle matrik zemřelých lze alespoň přibližně rekonstruovat jména a počet osob pohřbených – nejméně 168 osob, přičemž poslední pohřbenou, doloženou na základě matričních zápisů, byla Vilhelmi-

Ústředny pro židovské vystěhovalce v Praze (*Zentralstelle für jüdische Auswanderung in Prag*). Po druhé světové válce získal pozemek zpět Israelitský spolek pohřbívací v Křinci, ale jelikož se z původních židovských obyvatel domů nikdo nevrátil, už roku 1949 přešlo vlastnictví na ŽNO Poděbrady. Ze zápisů křineckého kronikáře víme, že v poválečných letech hřbitov udržovala rodina pana Celera, která bydlela ve hřbitovním domku. O dalším vývoji bohužel nemáme žádné informace. V archivu Matany se začínají dokumenty objevovat počátkem 70. let, kdy hřbitov stále patřil synagogálnímu sboru v Poděbradech, roku 1972 pak přešlo vlastnictví na Židovskou obec v Praze.

ZÁHONY SE ZELENINOU

V té době mělo hřbitov v užívání Družstvo invalidů v Křinci, které na hřbitově, v části bez hrobů, udržovalo záhony na pěstování zeleniny. Zprávu o tom podal člen pražské hřbitovní komise L. Dohnal 12. června 1973, který mj. konstatoval, že čelní stranu hřbitova tvoří „budova – vstupní brána, bývalá obřadní síň a márnice. Zbytek prostoru

Hřbitov před zahájením revitalizace, březen 2025.

na Seidlová, roz. Kleinová, soukromnice z Rožďalovic, která zemřela 14. prosince 1942.

Prozatím se nepodařilo zjistit, zda byl hřbitov během druhé světové války zničen. Během let 1939–1945 byl hřbitov vyvlastněn a přešel do majetku

hřbitova – asi 80/40 m – je ohrazen (sic!) zděnou ohradou. Zeď je téměř po celé délce v dobrém stavu, potřebuje jen drobné opravy. Ve zchátralém stavu však je vstupní budova a obřadní síň (prohnilé krovy, krytina, propadlý strop, ruměniště na podlaze). (...) Plo-

cha hřbitova je alejí rozdělena na dvě poloviny, z nichž levá je využívána Svazem invalidů jako zemědělská půda (tohoto roku je zde zaseta řepa). Pravá strana zůstala zachována jako hřbitov. Je zde kolem 250 náhrobních kamenů, zčásti zachovalých, zčásti poškozených, pokud jsem viděl ve stáří od druhé poloviny minulého století do roku 1938. Celá část hřbitova s náhrobky je hustě zarostlá a místy nese stopy úmyslného ničení, snad z doby války

„V těchto dnech jsme dali družstvu Štuko z Prahy souhlas k zakoupení části náhrobních kamenů a k jejich odvozu. Pro (sic!) se obracíme na Vás s dotazem, zda by Vaše jednotné zemědělské družstvo mělo zájem na odkoupení tohoto hřbitova a provedlo likvidaci hřbitova dle našich náboženských kulturních zvyklostí. To znamená zbylé náhrobní kameny pohřbit do vykopané jámy, jeden kámen vedle druhého, písmeny obrácenými do země a domek

Nemáme detailní informace o počtu a ceně odprodaných náhrobních kamenů a je pravděpodobné, že kameny, které na hřbitově zbyly, byly postupně rozkradeny.

Na přelomu roku 1983–1984 nakonec došlo k odprodeji celého hřbitova i se hřbitovním domkem. V roce 1983 byl vypracován odhad kupní ceny, na jehož základě byl areál prodán za necelých 11 tisíc Kčs soukromým vlastníkům.

OBNOVA

Po pádu komunistického režimu se židovské hřbitovy začaly vracet do vlastnictví židovských obcí, ale v případě Křince k tomu došlo až ke konci 90. let. V období těsně před návratem do vlastnictví Židovské obce v Praze (ŽOP) byla vandalem silně poničena hrobka Marie Baer. Vandal, jenž si chtěl jednotlivé části hrobky odvézt, přijel k židovskému hřbitovu s nákladním vozem s hydraulickou rukou. Nicméně krajnice vozovky tíhu vozu neunesla, a tak se při pokusu o naložení jednotlivých částí vozidlo zřítilo do krajnice a hrobku tak rozvalilo.

Po opětovném odkupu hřbitova do vlastnictví ŽOP byl opraven hřbitovní domek a plocha hřbitova byla vyčištěna od náletových dřevin. Vzhledem k omezeným možnostem společnosti Matana však hřbitov v Křinci postupně znovu zarůstal vegetací.

Po roce 2000 se o hřbitov začala zajímat rodina zakladatele hřbitova Eliáše Hellera a jeho ženy Josefíny. Čtvrtá generace rodu, která dnes žije z velké části v zahraničí, na své kořeny v Křinci nezanevřela a městečko několikrát navštívila. Z jejich iniciativy byl v roce 2016 na náměstí v Křinci odhalen památník obětem druhé světové války. Nezůstal jim lhostejný ani osud hřbitova. Před dvěma lety se uskutečnilo velké rodinné setkání, během něhož členy rodiny hluboce zasáhl jeho zanedbaný stav. Na jeho obnovu proto uspořádali finanční sbírku a ve spolupráci s místní samosprávou se podařilo zajistit, aby se hřbitovu dostávalo pravidelné údržby a potřebné péče.

Rodina plánuje ve své podpoře pokračovat i nadále. Mezi další kroky by mohla patřit také rekonstrukce hrobky Marie Baer.

ELIŠKA PŘEBOROVSKÁ, Matana

Po odstranění invazivního porostu, říjen 2025.

i z doby pozdější (...). „Židovská obec se ve své reakci na zprávu podanou L. Dohnalem obrátila na Místní národní výbor v Křinci s tím, že nesouhlasí s užíváním hřbitova jako zemědělské půdy, jelikož ona sama k užívání hřbitova nedala svoje svolení.

PRODEJ

Stav se dále zhoršoval a na začátku 80. let tak přichází Místní národní výbor v Křinci s návrhem likvidace hřbitova. Ve svém zdůvodnění uvádí také „skutečnost, že u hřbitova zastavují auta s cizí poznávací značkou a hřbitov je fotografován, což by mohlo být v cizině zneužito proti naší republice“.

Představitelé pražské obce se bránili, snažili se najít správce hřbitova, potažmo nájemníka hřbitovního domku. Nicméně z pramenů vyplývá, že jejich snahy nakonec přišly vniveč. Roku 1981 posílají Jednotnému zemědělskému družstvu v Křinci tuto zprávu:

i ohradní zeď zbourat. Půda by se pak neměla opracovávat hlouběji než do 60 cm.“

K prodeji hřbitova JZD v Křinci nastěstí nedošlo, jelikož družstvo nemělo dostatek finančních prostředků na odkup. Nicméně náhrobní kameny skutečně odprodány byly. Tuto informaci sděluje Židovská náboženská obec Radě Místního národního výboru Křinec: „Židovská náboženská obec v Praze 1, Maislova 18, Vám sděluje, že odprodala povolené a vybrané náhrobní kameny družstvu Štuko v Praze, které si náhrobní kameny odveze se souhlasem naší ŽNO.“ Podepsán „předseda ŽNO Rudolf Gibián, vyřizuje: Kraus František“. Bohužel se v době normalizace nejednalo o zcela výjimečný jev. Tehdejší představení pražské židovské obce, kteří byli pod takovými dokumenty podepsáni, rozprodávali židovské náhrobky nejen v Křinci, ale také například v Březnici nebo Dobříši (viz *Rch* 6/1998).

OTEVÍRAT SRDCE

Rozhovor s bývalou členkou Knesetu a spisovatelkou Alizou Lavie

Aliza Lavie, Ph.D. (nar. 1964 v Kfar Saba), působila v letech 2013–2019 v Knesetu, kam kandidovala za centristickou stranu Jaira Lapida Ješ atid. V parlamentu se zabývala postavením žen a genderovou rovností. Působila též v Ústavu politologie na Bar-Ilanově univerzitě, zabývala se mj. veřejnou komunikací.

Je autorkou několika úspěšných titulů: například *A Jewish Women's Prayer Book* (Modlitební kniha židovských žen), která získala *National Jewish Book Award*, naposledy vydala publikaci *Iconic Jewish Women* (Ikoničné židovské ženy). K posledním projektům patří *Women's Prayer Cards* (sto „karet“ věnovaných osudům a modlitbám žen v historii) a s ním spojená digitální platforma www.tfilatnashim.com. Ve veřejné činnosti se Lavie zaměřuje na roli žen v judaismu, židovské vzdělávání, sociální a genderovou rovnost, náboženství a stát a posilování vazeb mezi Izraelem a diasporou. Více se o její práci dozvíte na stránkách www.alizalavie.com.

Paní Lavie, jaký je vztah Tóry a izraelského právního kodexu?

S oficiálním založením Státu Izrael v květnu 1948 je spojena Deklarace nezávislosti, která stanovila základní principy nového státu. V průběhu let byla přijata řada základních zákonů, které se zabývají strukturou vlády a základními lidskými právy. Je důležité zdůraznit, že jakkoli je v izraelské společnosti Tóra ústřední součástí židovské identity, občanské právo je založeno především na moderních právních principech. A naopak: většina izraelského občanského práva je sice modelována podle západních demokratických rámců, ale v určitých oblastech se židovské právo protíná s občanským systémem – například v oblasti rodinného práva nebo konverze.

Izrael by určitě měl řešit složitý problém, jak vybudovat most mezi starou tradicí a moderní rovnostářskou společností. Právě tenhle problém je pro mou práci zásadní – jak práci zákonodárkyně, tak sociální aktivistky.

Lze tedy srovnat izraelský právní systém se systémem v západních demokraciích?

Izraelský právní systém se podobá systémům západních demokracií, má

však několik jedinečných aspektů. Patří mezi ně široká pravomoc Nejvyššího soudu, který zasedá jako vrchní soud (známý pod akronymem Bagac), a existence paralelního systému náboženských soudů – především rabínských soudů –, které se zabývají záležitostmi osobního stavu.

Dlouhodobě se zabývám křehkou rovnováhou mezi individuálními svobodami a kolektivní odpovědností. Izrael vnímám

Při návštěvě v synagoze v Lošticích. Foto archiv A. L.

jako složitý ústavní a sociální prostor, který se snaží integrovat židovské hodnoty do liberálně demokratického systému. Jedním z příkladů je průlomový zákon, který jsem prosadila na pomoc židovským ženám v zahraničí, jimž je odepřen náboženský rozvod. Tento zákon umožňuje každé židovské ženě na světě, která nemá podporu ve své místní komunitě, aby se obrátila na izraelské rabínské soudy.

Souhlasila byste s názorem, že řadě lidí nevyhovuje současný systém, kdy rabínské soudy rozhodují o osobních záležitostech i sekulárních Izraelců? A domníváte se, že by i v Izraeli mohla nastat odluka církve od státu?

Systém upravující manželství v Izraeli má kořeny v historických ujednáních, která byla stanovena při založení státu. Vzhledem k tomu, že otázky osobního stavu jsou vázány na náboženské právo, jsou otázky manželství a rozvodu nevyhnutelně složitější než ve většině západních zemí.

Ale zároveň je důležité uznat, že již existuje několik alternativních rámců a zkoumají se další modely. Změna v Izraeli vyžaduje citlivý přístup k různorodým komunitám a k jedinečným právním a kulturním vrstvám, které utvářejí stát. Jako někdo, kdo se legislativou ovlivňující postavení žen zabývá mnoho let, věřím, že pokrok je možný a již probíhá. Ale musí se provádět uvážlivě a inkluzivně.

K vašim iniciativám patří genderové rozpočtování, které vyžaduje, aby byl státní rozpočet předkládán s analýzou zohledňující rovnost platů žen a mužů.

Poměrně dlouho usiluji o zvyšování povědomí a prosazování legislativy v oblasti rovného odměňování žen a mužů. Prosadila jsem změny a předpisy posilující vymahatelnost. Ačkoli izraelský zákon o rovném odměňování existuje již téměř deset let, jeho provádění zůstává částečné. Covid-19 a současná bezpečnostní situace významně ovlivnily trh práce a nástroje je třeba tomu přizpůsobit. Legislativa je nezbytná, ale změna vyžaduje také vzdělávání, kulturní posun a účinné vymáhání zákona.

Jsou ženy v izraelské politice považovány za méně schopné, musejí snášet horší zacházení až urážky (jako se někdy děje v České republice)?

Ženy ve veřejném životě Izraele, stejně jako v mnoha jiných zemích, často musí bojovat o své místo, vliv a rovné příležitosti. V posledních letech, zejména v obdobích války a nestability, jsme v bezpečnostních analýzách a veřejných diskusích hlasy žen příliš neslyšeli.

Přesto je pokrok patrný. Izrael má skvělé ženské zástupkyně a silnou občanskou společnost, která je podporuje.

Který „svůj“ zákon považujete za nejvýznamnější, jste na něj nejvíce hrdá?

Kromě zmíněného o „agunot v zahraničí“ jsem hrdá na zákony podporující zastoupení žen v komunálních volbách, dále „zákon o volbě šabat“, který umožňuje zaměstnancům odmítnout práci v den šabat, zákon o právech rodičů po úmrtí mrtvé narozeného dítěte (tedy právu matky na mateřskou dovolenou a právu rodičů na řádný pohřeb dítěte), a mnoho dalších zákonů, které vnímají souvislost mezi židovskou identitou a sociální spravedlností.

Ve svém blogu vyzýváte k silnějšímu ženskému hlasu v akademické sféře,

vymezujícím se vůči antisemitismu. Liší se svým významem od mužských hlasů?

Hodně mě zasáhlo, že po zvěrstvech ze 7. října a sexuální násilí páchaném na izraelských ženách a dívkách svět mlčel – včetně ženských organizací a předních feministických vědkyň. Ani prominentní židovské feministické akademičky se k tomu nevyjádřily. Proto vyzývám židovské ženy, aby se zapojily do veřejné diskuse a ozvaly se. Hlasy žen mohou budovat mosty, mohou otevírat srdce a oslovit publikum, které jiné hlasy oslovit nedokážou.

Spolupracujete i se ženami v muslimských společnostech?

Moje první kniha *A Jewish Woman's Prayer Book* vzbudila velký zájem mezi arabskými vědci a muslimskými ženami. Pořádali jsme společné studijní skupiny, a dokonce i parlamentní spolupráci. Ačkoliv bezpečnostní krize některé z těchto iniciativ zastavily, zájem zůstává silný.

Podle čeho jste vybírala ženy pro knihu *Ico-nic Jewish Women*?

Vybírala jsem ženy, jejichž společným rysem je to, že dokázaly převzít odpovědnost. Mnohé z nich neusilovaly o vedoucí postavení ani uznání, ale když si uvědomily, že nikdo jiný nezasáhne, vystoupily do popředí. Mezi kritéria patřily odvaha, odhodlání a trvalý kulturní nebo duchovní vliv.

V Česku nedávno vyšla česká edice švédské publikace *Židovské hrdinky*. Znáte ji?

Ano, a jsem ráda, že v posledních letech vzrostl zájem o příběhy židovských žen, vyšly publikace ve Švédsku, Spojených státech.

Snažíte se dostat do širšího povědomí Fanny Neudu (1819–1894), manželku rabína v Lošticích na Moravě a autorku modlitební knihy pro ženy.

Fanny Neuda byla duchovní průkopnicí 19. století, první židovskou ženou, která vydala modlitební knihu v němčině určenou ženám a dívkám pro všemožné životní situace, které se týkají jak osob-

ních, tak duchovních událostí. Obsahuje například modlitby pro těhotné ženy, pro ty, jež ztratily své blízké, pro matky, pro dcery, pro nevěsty, pro matky, jejichž děti vstupují do dospělosti, a tak dále. Její životní příběh je dojemný a složitý, když jí bylo 35, ovdověla a starala se sama o tři děti. *Hodiny zbožnosti*, sbírku modliteb pro ženy, vydala roku 1855 a kniha vzbudila obrovský zájem (*anglicky vyšla roku 2007 zásluhou Diny Berland, česky roku 2008 díky péči spolku Respekt a tolerance v Lošticích, pozn. red.*). Jsem ráda, že po dlouhém odborném dialogu nyní Židovské muzeum v Praze uznává její význam a věnuje jí pozornost v expozici. Doufám, že se tak stane již brzy.

Nejdůležitější je, abychom si uvědomili, jak revoluční byl Neudin úspěch: poprvé v židovské historii vydala žena modlitební knihu určenou výhradně pro ženy a jejich potřeby. Její kniha se stala bestsellerem, sklídila chválu od rabínů i křesťanských duchovních a používaly ji židovské i nežidovské ženy po celé Moravě a českých zemích. A to něco znamená!

Do jaké míry je odkaz Fanny Neudy stále aktuální?

V krizových momentech minulého roku v Izraeli její slova fungovala jako zdroj síly pro tisíce lidí. Matky vojáků pronášely její Modlitbu matky za syna povolaného do vojenské služby a rodiny

rukojmích se modlily její Modlitbu matky za syna v cizí zemi. Text napsaný před 170 lety rezonoval, jako by byl napsán pro naši dobu.

Plánujete o ní natočit i dokumentární film. Jak by měl být koncipován?

Snímek by měl propojit historický výzkum, vzácné archivní materiály a současná svědectví, natočená na Moravě a v Izraeli. Jsme v období, kdy hledáme partnery a podporovatele, kteří nám pomohou přenést její příběh na plátno a pak film sdílet s kulturními institucemi, festivaly a komunitami po celém světě. Hlas Fanny Neudy překonal staletí a s patřičnou podporou může inspirovat další generace.

Alice Marxová

KOMUNITA PŘÁTEL

(dokončení ze str. 7)

Dánové se aktivně snažili své Židy bránit, a ano, u nás nebyla ta úniková cesta přes moře, ale Dánové za ně bojovali od počátku, nenechali si vnutit protizidovská opatření typu nošení hvězdy či zákazu vstupu do obchodů apod. Podobné věci by bez spolupráce společnosti nacisté neprosadili, to je potřeba si uvědomit. Je potřeba, aby historikové tyhle nepříjemné pravdy říkali, abychom si z toho mohli vzít poučení. Že nesvoboda začíná první tolerancí podobné diskriminace.

Na uvedení knihy zaznělo, že vaše adresa je útočiště pro návštěvníky, kteří se o osud komunit zajímají. Je to tak?

Je to záležitost celé rodiny. Můj muž i děti se na tom podílejí, holky pečou na šábes, Karolínka nedávno ve škole vysvětlovala, že pečeme cukroví, abychom ho poslali našim židovským přátelům do ciziny. Já jsem odmala vyrostla v tom, že se o lidi staráme, takže když oni vzpomínají, jak maminka pekla vanilkové rohlíčky, pošlu jim vzorky, co my pečeme, a jim to připomene ty chuti z dětství.

A naopak – díky novým přátelům jsme se podívali do Izraele, kde se oni starali o nás a provedli nás po mnoha místech, navštívili jsme přátele v Anglii, je to vzájemné obdarování.

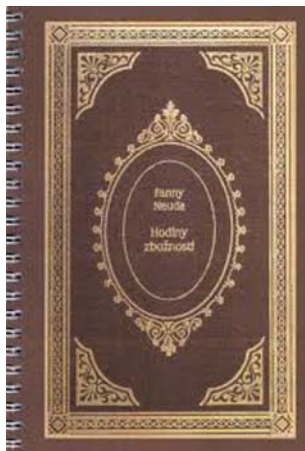
Bude vaše kniha o chrudimských Židech nějak využita – například jako materiál ve školách?

Když jsme dokončili pokládání stolpersteinů v Chrudimi, udělala jsem tabulku adres, rozdělila je na čtvrtiny, protože máme čtyři základní školy. Každá dostala svou část adres, nazvali jsme to adopce stolpersteinů, napsala jsem jim, že když by kameny jednou ročně šly děti vyčistit, půjdu s nimi a při tom jim o rodinách něco povím. Máme za sebou první ročník, ze škol jsou dobré ohlasy. Věřím, že takto se každý rok další skupina dětí něco dozví.

S potomky těch, kdo přežili, jste dokázala navázat kontakt. Koho z nových přátel byste zmínila?

To je těžké, nerada bych někoho vynechala. Je jich celá řada. Asi nejvíc musím uvést Haničku Sternlichtovou, to je pro nás opravdu adoptivní babička. Jsem moc vděčná za všechny, které jsem díky své práci poznala, a doufám, že ještě poznám.

A. Marxová

ABYS TU NAŠEL VŠE, CO HLEDÁŠ

Z dopisů Richarda Weinera Bedřichu Feuersteinovi

Tři dopisy z roku 1920, které psal básník a spisovatel **RICHARD WEINER** (1884–1937), jsou součástí rozsáhlé korespondence, dopisů psaných architektu, malíři a scénografovi **BEDŘICHU FEUERSTEINOVÍ** (1892–1936), jež se nalézaly v pozůstatosti architektovy příbuzných. Od nich je získal galerista Jan Placák spolu s Feuersteinovými akvarely, kresbami a scénickými návrhy, a posléze budou uloženy v archivu divadelního oddělení Národního muzea v Praze. Korespondence zahrnuje přes 1000 položek. B. F. měl velmi široký okruh přátel a pisatelů, mj. Josefa Šímu, rodinu Voskovecových, Marii Fantovou, Jana Bartoše, Karla Čapka; a především blízkého přítele, právníka a advokáta Viktora Reimanna (1894–1942), s jehož bratrem Antonínem Raymondem spolupracoval na projektech v Japonsku. (V tomto jediném případě se dochovala oboustranná korespondence, neboť dle J. Placáka V. Reimann zřejmě před odchodem do transportu Feuersteinovy dopisy odnesl k jeho sestře Anně.)

Když Richard Weiner psal následující listy, pracoval v Paříži jako dopisovatel *Lidových novin*. Měl za sebou publikaci několika básnických sbírek, mobilizaci, krátkou válečnou anabázi, kdy se nervově zhroutil a byl zproštěn služby, a poté vydání expresionistických povídkových sborů *Litice* (1918) a *Škleb* (1919). Weiner se snažil – jak detailně zaznamenává – sehnat Feuersteinovi profesní kontakty ve Francii, jak ve stavebních firmách, tak u divadla. I z několika listů je vidět, že to bez náležitého zázemí („osobních znalostí“) nebylo snadné a že obtížnou životní situaci nemuselo zcela vyřešit ani stipendium École du Louvre, které B. Feuerstein roku 1920 v Paříži získal.

Dopisy jsme až na několik málo případů (diakritika) neupravovali, uchovávají autorův styl i jeho odchylky od gramatické normy. Redakce děkuje za jejich zpřístupnění Galerii Ztichlá klika. (am)

Milý příteli,

je mi stydno, že Ti odpovídám tak pozdě a nadto způsobem, jenž nikterak není s to, aby Tě uspokojil. Opoždění je tu funkcí nezdaru: neboť nehledíc k mé notorické

neschopnosti zdárného zakročení, kde jde o opatření místa či podobně, žádný z lidí, které tu znám – píšeš-li o mých stycích, dopouštíš se mimoděk euphemismu –, nedovedl mě poukázat na některého architekta či tvora utvořeného podle jeho podoby; d'autre part vím, že obrátit se na korporaci, nebo na sdružení, aniž bylo lze se opřít o osobní známost či doporučení, neslouží k ničemu, leda k zahájení neko-

R. Weiner na portrétu Jiřího Karse, 1921. NG Praha.

nečných a nikam nevedoucích korespondencí.

Tak se Ti přiznávám, že přes četné dotazy a intervence se vracím s výsledkem negativním, ač ani tolik vlastně nelze říci: vracím se ještě spíše s výsledkem rovným nule.

Zmiňuješ se o jakýchsi stavebních podnicích v koloniích. Nepodařilo se mi zjistit o tom ani sebemenší informace. Jsi tím vinen poněkud Ty sám, ale to není nenapravitelné: byl-liš informován, že takové věci existují, bude Tvůj informátor snad také s to dáti Ti data alespoň sumární:

Sděl mi je, a já milerád po nich půjdu. Snad se mi podaří zachytit koneček nitě.

Vždyť, hled, jde o architekturu. Toť Tvé povolání. Mně je ten předmět tak hrozně vzdálen. Žádáš-li, abych se poptal – a já nic raději než posloužit Tobě –, nezapomíněj, že jde o věc, s kterou se znám jen hrozně, hrozně málo a že tedy také Ty mi musíš pomoci. Dej mi aspoň rudiment možnosti, abych se dostal k jádru. To, co mi napovídáš – sám se ironicky vyslovuješ o oněch „prý“ –, nevede mě k ničemu.

Praha dnes už není izolována; je v ní plno Francouzů a jsou tam také francouzské úřady. Nelze přece, že bys postrádal informaci aspoň poněkud přesných. Nazvěme je surovinou; posli mi ji, a já se poctivě vynasnažím tak jako při všech jiných komisích, které mi bývají uloženy, ba lépe, protože jde o Tebe – abych tu surovinu zpracoval v něco...

Tvůj dopis však předpokládá jakýsi druh heterogenese v oboru architektury: pro mě je to věci nemožnou.

Vidíš, k čemu to vedlo: ke ztrátě času Tvého. Prosím tedy: mluv o něco přesněji, naznač, udej adresu, zkrátka něco konkrétního a půjdu po tom.

Nezlob se, že to píši tak otevřeně. Lépe tak než řeč kroucená.

Tím, bohužel, jest zatím vyčerpána odpověď na Tvůj dotaz. Pravím, že zatím, neboť doufám, že mi poskytneš možnost, abych Ti příště mohl odpovědět pozitivněji.

Měli jste v Praze slavnosti, krásné, jak se zdá. Mně se však zdá krom toho, že trvaly trochu dlouho. Tři neděle pestrých cest po Čechách je r. 1920 přepychem, je-li ho si mnoho národů dovolit nesmí. –

Karel Čapek mě žádal ve dvou dopisech o řadu zakročení, intervencí a služeb, a když jsem vše odběhal, naplň se angažoval (úplně jsem se angažovati nemohl, nemaje plné moci a prostředků), odmítl se. Tož to visí ve vzduchu. – Ostatně se Ti přiznám, že na tyto krajanské procedury jsem dosti zvyklý. – Slíbil mi také „Musaion“, abych ho zde rozdal (prospekty jsem roznášel už dříve), ale neposlal nic. V té příčině mi prokázal službu. Neboť viděl jsem Musaion u Gutfreunda, a tolik Ti povím: raději bych si dal utnouti ruce než dělati českosl. umění reklamu rozdáváním sešitů, obsahujících na čestných místech malebné elukubrace Hofmanovy (*Vlastislav Hofman, architekt, malíř, scénograf, teoretik, pozn. red.*). Ten pán se považuje za neomylného. Lituji, že jsem k této legendě také svým dílem přispěl. Lituji toho a stydím se za to. Vše, co jsem od Hofmana poslední dobou viděl a četl, je úžasná nezodpovědnost (a „nezodpovědnost“ je rovněž euphemismem), žurnalismus o to horší, že si dává zdání božského kumštu. Hofman je nebezpečím; ne tím, co dělá, nýbrž tím, že má pověst neposkvrněného...

Ženitba je u nás v módě. Ty nic? A co vlastně dělá Kodíček?

Myslím, že se v srpnu podívám do Čech, tj. do Písku. Po Praze opravdu valně netoužím, po našem venkově však tuze.

Sotva se budu moci Praze vyhnouti – povinnost a nutný zájezd do Brna – ale jen skok, a zase do polí a lesů. Bylo by pěkné, kdybys pak přijel k nám. Doufám, že se bratr do té doby ze Sibíře vrátí – vždyť vlastně jedu domů jen proto, abych ho pozdravil – a také Gutfreunda, který v několika dnech Paříž nadobro (?) opustí, hodlám si pozvat. Přijed' taky. –

Rád bych, kdyby mi tehdy bylo lze odpovědět Ti určitěji na ty otázky, na něž dnes dávám odpověď, jejímž symbolem je Ø.

Bud' zdrav a neměj mi za zlé.

Tvůj *Weiner*

Paříž, 3. VII. 20.

Milý Fricku,

poslals mi adresy trochu zmotané a stálo mě to krapet práce, než jsem se podle Bottina vyznal. *Sté Nou des travaux publics* není v rue des Arcades, nýbrž v rue de l'Arcade, což je dvojí, a číslo domu je 61 a ne 65. *Omnia des travaux publics sídlila* v rue D'Amsterdam č. 65, ale neexistuje; likvidovala se. – Pokud se týče „Régie générale de Chemins de Fer et des Travaux publics, nepodařilo se mi zjistit její adresy. – V Bottinu je ovšem hrozitánská řada podniků podobných těm, které jsi uvedl, ale myslím, že zatím netřeba si jich všimati, to tím méně, že jsem našel podnik, s nímž snad – a zvláště za určitých podmínek – pochozíš.

Byl jsem u firmy „Entreprises Monod, Guillaumet et Cie“, 61 rue de l'Arcade, Paris VIIIe (tedy v téže domě jako „Société nouvelle...“, jež, jak mi bylo řečeno, pracuje velmi málo). Firma Monod, Guillaumet et Cie rekonstruuje oblast St. Quentinskou (kanály, železnice a obce, jejichž jména mi ředitel označil, ale zapomněl jsem jich).

Z přijetí, jehož se mi dostalo ředitelem, odnesl jsem si dojem, že by Tvá záležitost mohla tu vzít dobrý obrát, zvláště kdybys mohl vyplnit podmínku, o níž začnu hned; kdybys ji vyplnil, byl bys přijat svatě:

Nabyl jsem dojmu, že řídících sil (architektů, polířů atd.) mají dosti, ale je veliký nedostatek dělnictva. Ředitel mi řekl rovnou, že bys sobě i jim velmi prospěl, kdybys přivedl dělnickou četnu – 50 mužů; ale jsem jist, že bys byl vítán i s 25 (zední-

ci a tesaři). Řekl jsem tomu pánovi, že to není vyloučeno, a hned jsem zpozoroval veliký vzrůst ochoty. Upozornil jsem ho na to, že podle mého vědomí existuje jakási smlouva mezi francouzskou a čsl. vládou v příčině dělnických výprav z Čsl. do Francie, a zdali se by jí podrobil. On ovšem řekl, že ano, a ubezpečil mě, že dělníci jsou velmi dobře ubytováni ve zděných barácích po skupinách podle národností.

Tož prosím Tě, učin' toto: Dojdi na min. soc. péče (dr. Štern) a odevzdej tam návštěvku, již přikládám. Dr. Štern, kterého jistě znáš, Tě dojista velmi ochotně zpraví a řekne Ti, můžeš-li či ne s nějakým „přídelem“ dobrých dělníků počítati.

Ať však jeho informace dopadnou jakkoliv, napiš zmíněné firmě žádost (při čemž se dovolej mé návštěvy) a dej zároveň na srozuměnou, že by Ti bylo lze dělníky přivést. Jde mi o to, abyste navázali rozhovor. Napiš stručné curriculum vitae a zvláště se rozepiš o své praxi, o svých dosavadních pracích a o tom, co bys nejraději dělal (řek-

ni, že bys nejraději byl při konstrukcích samotných, ale že ovšem jsi s to pracovat i v atelieru). Pozeptej se na jejich podmínky (plat, byt, stravu atd.), jak pokud se týče Tebe, tak zvláště pokud jde o dělníky, a podotkni, že žádáš-li podrobnosti v příčině dělníků, činiš tak vzhledem k nezbytnosti informovat vládu, bez jejíž ingerence nelze tuto otázku řešiti.

Zatím by to stačilo. Na dopis takto koncipovaný

dostaneš jistě odpověď, a pak se uvidí dále. – Zajdu v příštích dnech do ministerstva osvobozených krajů a napíši Ti pak, jak to stojí tam.

Zatím piš na adresu svrchu naznačenou.

Doufám, že se do polovice srpna dostanu domů, ač-li se mi podaří zbýti se „corvée“, které po mně žádají Lidovky v podobě cesty na Olympiádu do Antverp.

Promiň, že se omezují na list věčný. – Byl bych šťasten, kdyby aféra dospěla k příznivému zakončení. Zdá se mi ovšem, že komplikace s dělníky je ošemetná, ale snad to v Praze vyhlídí méně složitě než odtud, zvláště dívali-li se na to člověk tak málo débrouillard jako já. –

Zatím Tě srdečně pozdravuji a jsem

Tvůj *Weiner*

Paříž, 22. VIII. 20.

Bedřich Feuerstein na portrétu Josefa Šimy, 1934. Repro: Adolf Loos Gallery.

Milý příteli,

Šel jsem podle Tvého přání do divadla du Vieux-Colombier a mluvil s hlavním sekretářem. Nemám žádných styků s p. Copeauem; mluvil jsem s ním všeho všudy tři či čtyřikrát, každým způsobem tak málo, že nepochybuji, že jest třeba připamatovati se mu znovu při každé příští rozmluvě.

Vyložil jsem jim Tvůj případ, oni mají za to, že nemáš jasné představy o technické a administrativní stránce toho divadla. Především není kulis, nýbrž jen praktikable (plantations) – a i těch jen málo – které nezhotovují oni, nýbrž objednávají u malířů dekorací. Pravda, Vieux-Colombier má vlastní dílnu rekvizit (o dvou dělnících), t. j. dílnu truhlářskou. – Krom toho dělají se kostýmy. – Snaží se mítí stálý technický personál, a mimo to – praví – sezona už pokročila. Když však jsem tam už byl, nechtěl jsem jen tak odejít. Pochválil jsem Tě a řekl, že chceš k nim především kvůli divadelní praxi a teprve v druhé řadě kvůli výdělku, ač-li bys mohl býti v čem užitečným. A vymohl jsem slib, že každým způsobem budeš mítí volný přístup do dílen a že p. Copeau, sekretář atd. jsou každé chvíle ochotni informovat Tě – až tu budeš – o svých zásadách, praxi atd. Máš tam tedy půdu připravenou; až tu budeš, ukáže se, bude-li to k čemu také po stránce hmotné. – Slíbili Ti v té příčině nemohu ovšem nic určitěho. –

S druhé strany soudím, že bezpodmínečně třeba mítí k dispozici více než 500 fr. Řekl bych osm set. I s osmi sty považoval bych Tě za člověka velmi kurážného, neboť já bych si netroufal a tu dodávám, že mám byt tak laciný (33 franků měsíčně), že mu po té stránce není rovno. Počítej se 100 franky měsíčně na byt a připrav se na pokoj velmi prostinký.

Se čtyřmi sty měsíčně – t. j. necelých deset na den – co bys počal, když musíš jísti v hostinci, kde oběd minimálně stojí 3 frs 50, večere rovněž tolik?

Kde je prádlo, kde cigarety, kde to, co tvoří drobné radosti života: divadlo, koncerty, ješitnost atd?

Já aspoň nedovedu si představit, že bych mohl v Paříži zůstat i jen den, kdybys se měl zřítí všeho přepychu (můj přepych!!).

Tot' moje stanovisko. – Tvoje je snad jiné, studentštější, mladší. –

(dokončení na str. 16)

ABYS TU NAŠEL VŠE, CO HLEDÁŠ

(dokončení ze str. 15)

Přesto nejси už věku studentského, a já nemyslím, že bys byl spokojen, kdybys musel žít životem našich stipendistů, nehledíc k tomu, že oni – jsou studenti tu a tam mají výhodu, již nelze reklamovat nestudentovi. A věř mi: nevím, odnesou-li si z Paříže co opravdu radostného, když jim třeba ukládají si tolik rezervy.

Já měl před válkou 200 franků (asi), t. j. jakoby nyní 700. – Jsem skromný (či aspoň byl tehdy), ale povím Ti, že to bylo tristní materiálně. Nebýt toho, že jsem byl tehdy mlád (mladší vpravdě než léty; neboť pokulhávám-li za svým pravým věkem rozumem a ctnostmi, pokulhávám také – zaplať bůh – temperamentem) a že jsem zvyklý všechno si dělati, nevím, byli bych vydržel. – Neříkej, že Tě odstrašuji. Říkám Ti to vše, jen proto, abys se – lze-li – vyvaroval krutých desilusů. To stipendium je míněno jako subsistence, příspěvek k vlastním prostředkům těch jiných. Francouzská vláda nemůže nevěděti, že cizí student dnes v Paříži může s 500 žít toliko obšurně. Nevím, jakého užítu tu takto může dojít. Ale má-li 500 svých k tomu, vyhlíží věc jinak. Jenom že u nás, myslím, dostávají stipendium toliko mladíci, jimž je těch 500 jediným příjmem. Nemohou nésti úroků takových, jaké by nesly, kdyby je dostal někdo, kdo může k nim přidati něco ze svého.

Myslím, tedy, abys si zajistil 800. Ostatně pojedeš-li až v lednu, naskočí Ti vynechané měsíce. – Pokud se týče bytu, žádej cokoli, jen to ne: toť odpovědnost, již se hrozím. Napiš mi, kdy přijedeš, přijdu Ti naproti (nebo dáš se zavést ke mně, kdybich zmeškal), něco pak najdeme společně – cokoli, zatím – a za den, za dva opatříš si byt přiměřený prostředkům a – pokud lze – i minimální potřebě komfortu.

Dr. Bartoš přijede v nejbližších dnech do Prahy, aby si odvezl ženu. Mám dojem, že se mu zde nelíbí. Jdi k němu; zpraví Tě o nehmotných podmínkách, neboť v tom je kompetentnější mě, a snáze mu krom toho porozumíš, protože jste z téže generace. –

Naše peníze se zde ovšem vymění dají; ale o něco nevýhodněji než v Praze. Přál bych Ti, abys tu našel vše, co hledáš.

Srdečně Tě pozdravuji. *Weiner*

Paříž, 12. XI. 20.

Dr. Siblíkovi jsem Tvůj vzkaz vyřídil. Platí za byt – tuším – 75 franků, ale nemá topení a nemá ani čím, ani v čem zatopiti.

BEDŘICH FEUERSTEIN

Architekt, scénograf, grafik a malíř

Bedřich Feuerstein (1892–1936) se považoval především za architekta a tento obor také vystudoval na ČVUT v Praze.

Loučeň, 2017.

Přesto, že se projektování intenzivně věnoval, bylo podle jeho návrhů v Česku postaveno jen několik málo staveb: Městské krematorium v Nymburku (1924) či Vojenský zeměpisný ústav v Praze-Bubenči (1925). Hodně cestoval, žil a studoval nějaký čas v Paříži, podnikl studijní cestu do USA, navštívil také Čínu a SSSR, Anglii a další země.

V letech 1926–1930 žil a pracoval v japonském Tokiu, kde ve spolupráci s architektem Antonínem Raymondem projektoval budovy sovětského velvyslanectví (1931), belgického velvyslanectví a několik menších staveb.

Levý Hradec – Žalov, 2017.

Po návratu do vlasti se už k žádné větší realizaci nedostal. Věnoval se knižní grafice, navrhoval plakáty a v neposlední řadě také výpravu filmů (*Před maturitou*, 1932; *Na sluneční straně*, 1933; *Marijka nevěrnice*, 1934), které režíroval Vladislav Vančura. Největší uplatnění našel v práci pro divadlo, v průběhu času vytvořil na čtyřicet scénografií – ať už pro Národní divadlo, Divadlo na Vinohradech, Komorní divadlo nebo Zemské divadlo v Brně.

Samostatnou kapitolou je jeho spolupráce s Osvobozeným divadlem V + W, zahájená výpravou pro satirickou hru *Osel a stín* v roce 1933. V ní použil Feuer-

stein principy divadla kabuki, s nímž se seznámil během pobytu v Japonsku. Pro Osvobozené divadlo pak navrhl ještě scénu ke hram *Kat a blázen* a *Balada z hadrů*. K některým výpravám vytvořil i malované opony, například k Hilarově inscenaci Molièrova *Zdravého nemocného* nebo k Nezvalovým *Milencům z kiosku* (obojí pro Národní divadlo).

Během roku 1935 se Feuersteinovy dlouhodobé zdravotní obtíže zhoršily, trpěl depresemi, nespavostí, ztrácel sluch. Nepomohl ani léčebný pobyt v Jeseníku. V květnu 1936 ve svých čtyřiačtyřiceti dobrovolně odešel ze života skokem z Trojského mostu.

Zámek Veltrusy, nedatováno.

Jak nedávno připomněla komorní výstava jeho kreseb a scénografických návrhů v pražské Galerii Ztichlá klika, mnohostranně nadaný umělec byl také dobrý malíř. Části pozůstalosti, které se tento antikvariát s galerií v poslední době intenzivně věnoval, je i řada akvarelových záznamů měst, krajin a scenerií, které Bedřich Feuerstein po celý život vytvářel. Najdeme mezi nimi i několik pohledů na zámek v Loučeň, kde vyrůstal a kde byl jeho otec správcem panství Thurn-Taxisů. Výstava opět přesvědčivě ukázala, jak citlivým a po-

Divadelní plakát, 1933.

zorně se dívajícím tvůrcem tento neprávem opomíjený umělec byl. **jd**

BARVOU A SLOVEM

Kniha kreseb a básní, které napsaly a nakreslily děti v Terezíně

Děti v Terezíně žily, oněch patnáct tisíc dětí, které si na čas hrálo, kreslilo, učilo v terezínské zastávce a z nichž se vrátilo jen sto, vidělo všechno, co viděli dospělí. Děti viděly nekonečné fronty před výdejními jídlá, pohřební vozy, na kterých byl rozvážen chléb, lidské tahouny zapražené do vozíků, esesáky, procházející se po chodníku, před nimiž musili muži smekat čepice a ženy se hluboce klanět, viděly nemocnici, která se jim zdála rájem, a pohřby, jež byly jen svážením rakví. Slyšely řeč promise-nou výrazy zvláštního raže-ní, byla v ní slova, jež měla velmi vážný význam a která nebyla užívána v žádném ja-zyku na světě jako „bonke“, „šlajska“, „šáhojista“, a také tímto jazykem mluvily. Slyšely řvaní esesáků na ape-lech a pokorné mumlání modliteb v ubikacích dospělých.

Ale viděly také, co nechťeli vidět dospělí – krásu za branami města, zelené louky a modravé kopce, pruh silnice, od-víjející se do dálky s představovanou směrovkou s nápisem „Praha“, zvířata, ptáky, motýly – to všechno bylo za brana-mi a nebylo ve městě, na všechno se mohly jen dívat z dálky, u oken kasáren a pevnostních valů, kam je někdy pouště-li. A viděly také věci, jež dospělí ani ne-mohli vidět – princezny s diadémy na čele, zlé čarodějnice a kouzelníky, kaš-párka a broučky s lidskými tvářemi, zemi blahobytu, kde za vstupné I Kč bylo mož-no dostat všechno – koláče, cukroví, pra-sátko s nabodnutou vidličkou, kde tekly potoky limonády a mléka. Viděly také své bývalé pokoje i se záclonkami a kočkou u talířku mléka, přestěhovaly je do Tere-zína, musily v nich však být plotny a hod-ně hrnců, protože v těch hrncích mělo být jídlo. To všechno kreslily a malovaly a ještě spoustu jiných věcí; rády kreslily a malovaly, třeba od rána do večera.

Ale když psaly verše, to bylo něco jině-ho, to už byla slova o „bolesti Terezína“, o „dívence, která se ztratila“, to byly tou-hy odejít někam, kde jsou lepší lidé, to byli dědečkové, chrupající starý chléb a shnilé brambory k obědu, to byla „touha po domově“ a „strach“. Ano strach k nim přišel a mohly i o něm vypravovat ve svých básních, věděly v nich, že jsou od-

souzeny, a dost možná, že to věděly lépe než dospělí.

Bylo jich patnáct tisíc a vrátilo se jich sto.

Díváte se na jejich kresby po mnoha le-tech, kdy svět hladu, strachu a hrůzy nám téměř připadá jako krutá pohádka o zlých čarodějích, ježibabách a lidožroutech. Kresby a básně – to je všechno, co po nich zůstalo – jejich popel byl rozvát na osvětimských polích. Na některých kres-bách jsou podpisy, je udán i rok, skupina a hodina. O těch, jež jsou podepsány, je možno zjistit trochu údajů – rok i místo narození, číslo transportu do Terezína a do Osvětimi a pak rok smrti. Většinou je to rok 1944, předposlední rok války.

Ale jejich kresby a básně k vám mluví, to je jejich hlas, jenž zůstal zachován, hlas připomín-ky pravdy a naděje. Vydáváme je tak, aby promluvily nikoli jako suchý dokument v záplavě tisíců listin z moře utrpení, ale aby oslavily památku těch, které je vytvo-řily barvou a slovem. Tak, by si to snad přály děti, když jimi přemáhaly smrt.

Jiří Weil

Kniha kreseb a básní, které nakreslily a napsaly židovské děti v terezínském ghettu v letech 1942–1944, vyšla poprvé nákladem a péčí Státního židovského mu-zea v Praze pod názvem Dětské kresby na zastávce smrti v roce 1959 za redakce tehdejší ředitelky Hany Volavkové. Od té doby vyšla už pětkrát, naposledy na pod-zim loňského roku s titulem Motýla jsem tu neviděl. Dětské kresby a básně z Tere-zína 1942–1944. Tento v pravém slova smyslu poklad, o který pražské Židovské muzeum pečuje, zahrnuje nejen vlastní kresby a texty, ale v pozadí i osudy těch, kteří jim otevřeli cestu z temnot a zapo-mnění na světlo. At' je to již uvedená Hana Volavková, Jiří Weil, autor předmluvy, je-jíž část tu otiskujeme, nebo Anita Franko-vá, autorka doslovu, která spolu s Ludmi-lou Kybalovou a Hanou Povolnou výběr kreseb a básní uspořádala. Všichni patří už trvale k historii pražského Židovského muzea a ta smutná a krásná kniha nese a zachovává i jejich památku.

VÁLKY JAKO NEMOC A ŠÍLENSTVÍ

V roce 1932 vydal Emil Flusser, vážený pediatr působící v Českých Budějovi-cích, knížku s varovným titulem: *Válka jako nemoc (Krieg als Krankheit)*. Kníž-ka vyšla v malém německém nakladatel-ství a také v malém nákladu, jak jinak. Předmluvu napsal Albert Einstein, paci-fista a humanista. Flusser, jako účastník první světové války a jako ohrožený Žid, tušil asi víc než ostatní. Píše se rok 1932 a nacisté si už brousí zuby. Úvaha lékaře se pohybuje mezi medicínou, filozofií, historií, psychologií, není to rozhodně populární příručka. V českém prostředí ohlas nenašla, česky ani nevyšla. Dá se říci, že podobně jako Flusser varoval společnost pacifista Karel Čapek. Do češtiny přeložil Flusserovu práci až Jan Mareš a v roce 2016 ji vydala Jihočeská vědecká knihovna. Originál se u nás na-chází jen ve dvou výtiscích, více se neza-chovalo. Zmizely knihy, zmizeli lidé, sám Emil Flusser skončil s celou rodi-nou, ženou a třemi syny, ve vyhazova-cím táboře ve východním Polsku. Neza-chovala se žádná Flusserova fotografie, neznáme jeho podobu.

Emil Flusser, ročník 1888, patřil ještě ke generaci, která věřila ve vyšší morál-ní zákon a hodnoty evropské civilizace. Politicky měl blízko k levici jako tehdy řada Židů. Knížku napsal lékař, a je tedy pochopitelné, že válku bere jako nemoc a projev šílenství. Agresivní patologické sklony jedince ale nestačí k vysvětlení, je třeba zkoumat i společnost, neboť i ona může být nemocná, hysterická a plná nenávisti. Vůdce i zfanatizovaný dav, každý po svém nese svůj podíl viny. Lékař umí pomoci člověku, nabí-dnout léčbu, v případě společnosti je to ale horší. Flusserovo poselství bylo vy-sláno do světa v předvečer katastrofy nevidaných rozměrů. Válka už byla ve vzduchu, ale nikdo si nedovedl předsta-vit, že bude tak hrozná. Otázka lékařské prevence a účinného léku zůstala tedy nevyřešena, ale ani my dnes nevíme, jak nenávist, zbrojení a štvání zastavit.

Žijeme už v jiném světě, než ve kterém žil Emil Flusser, ale stále stejně nebez-pečném. Propaganda se činí. Manipulace, nezákonné odposlechy, úniky do médií, dezinformace čeří každodenní veřejný prostor. A válečné pustošení světa pokračuje. A zneklidnění nejsou jen pacifisté.

Josef Kroutvor

BUKOVINA A ČERNOVICE

Ostrov Rakouska-Uherska daleko na východě

Bukovina

Rose Ausländerová

Krajina, jež si mě
vzbábila

řekoruká
lesovlasá
medově černé
borůvkové kopce

Písně
sbratřené čtyřjazyčně
v rozdvojeném čase

Rozbředle
léta proudí
na uplynulý břeh

Přeložila Zlata Kufnerová.

Bukovina, jejíž jméno zní stejně v češtině jako v ruštině, ukrajinštině, maďarštině, němčině, polštině, turečtině i rumunštině, je historické území, na kterém se střetávaly mocenské vlivy a zájmy Rumunska, osmanské říše, Rakouska, Ruska, respektive SSSR, a Polska. Nachází se v severovýchodních Karpatech, protékají jí řeky Seret a Prut. Pojmenování má slovanický původ a je odvozeno od slova buk: kraj byl původně porostlý převážně buky.

Území „staré“ Bukoviny bylo kdysi součástí Kyjevské Rusi, poté postupně haličsko-volyňského knížectví a moldavského knížectví. V roce 1514 se Bukovina dostala do područí osmanské říše, v roce 1769 ustupovali Turci z Balkánu a oblast obsadilo carské Rusko. Po dělení Polska (1774–1775) se kraj stal pro změnu součástí rakouské říše, přičemž byl administrativně přičleněn k Haliči. Roku 1849 byla ustavena samostatná

provincie Bukovina, která se v roce 1775, po rusko-turecké válce, stala územně-politickou jednotkou habsburské monarchie, později Rakouska-Uherska.

BUKOVINA A ŽIDÉ

V anektované oblasti bylo od samého začátku podporováno přistěhovalectví. Do země přicházeli Němci, Židé, Arméni, Maďaři. V roce 1857 žilo na Bukovině 6,4 procenta Židů. Podle ústavy rakousko-uherské monarchie obdrželi plná práva, mohli vlastnit pozemky, od roku 1867 směli bez omezení vykonávat jakékoli povolání. To vyvolalo velký nárůst židovského obyvatelstva, obzvláště z Haliče. Židé se stali nedílnou součástí „c. k. monarchie“ na celém území Bukoviny a zastávali důležité pozice v hospodářském i společenském životě oblasti. Podle sčítání lidu z roku 1910 žilo na Bukovině 21,2 procenta

ohroženo, rumunské hospodářství bylo na ekonomické síle místních Židů závislé.

Historickým hlavním městem Bukoviny jsou Černovice. Návštěvník ještě dnes cítí, že toto město bylo v době rozkvětu něčím jako malou Vídní a malou Prahou. Za vlády Habsburků se Černovice proměnily z velké vesnice ve středoevropské město. Dokonce měly elektrickou tramvaj dříve než Vídeň! Při jízdě do kopce i z kopce údajně byly problémy, ale fungovala. Po roce 1849 se z Černovic stalo hlavní město Bukoviny. Do roku 1910 stoupl počet Židů ve městě z počátečních šesti na 32 procent, některé prameny uvádějí dokonce ještě vyšší číslo. Přízvisko města „Jeruzalém na řece Prut“ dokumentuje postavení a vliv Židů za časů rakouské říše. Vídeň jako vzor platila v každé sféře života až do druhé světové války, po které Němci, Rakušané i Židé z města prakticky zmizeli.

V roce 1875 se konaly v Černovicích slavnosti ke stému výročí přináležitosti Bukoviny k Rakousku-Uhersku. Při té příležitosti byla mimo jiné založena univerzita. Podle císaře Františka Josefa I. byla nazvána Francisco-Josephi-na a pochopitelně byla orientovaná na německou a rakouskou kulturu. Kromě teologické a právnické fakulty byla její součástí i fakulta filozofická, na které se studovalo i fyzika, matematika, botanika, mineralogie a další předměty. Profesori přicházeli z Vídně, ze Štýrského Hradce a také z Prahy.

Po roce 1918 němčinu jako vyučovací jazyk nahra-

dila rumunština. Univerzita nadále nesla jméno rumunského krále Karla I. Profesori, kteří do té doby přednášeli v němčině, odešli na rakouské univerzity. Po roce 1944 a příchodu Sovětů bylo pak zdejší vysoké učení přejmenováno na Státní univerzitu Černovice a po vzniku samostatné Ukrajiny v roce 1989 pojmenováno pro změnu po bukovinském spisovateli Juriji Fed'kovyčovi.

Mapa Bukoviny, Vídeň 1789.

Němců, z nichž nadpoloviční část tvořili Židé.

V roce 1918 obsadilo Bukovinu Rumunsko. Rumunština se stala úřední řečí, němčina byla oficiálně potírána. To se odrazilo zejména ve školství. V kultuře ještě ne tak docela, na to byla němčina příliš rozšířená. Přes silný antisemitismus importovaný z Rumunska nebylo postavení Židů zprvu vážně

V roce 1955 bylo hlavní sídlo univerzity včetně její správy přeloženo do někdejšího arcibiskupství, vystavěného v letech 1864–1882. Majestátní, netradičně vyhlížející cihlový komplex, navržený českým architektem Josefem Hlávkou, je od roku 2011 dokonce zapísán na Seznamu světového dědictví UNESCO.

BÁSNÍCI, ZPĚVÁCI, SYNAGOGY

Z Černovic pochází řada židovských spisovatelů, básníků a novinářů, z nichž nejznámější jsou Rose Ausländerová (1901–1988) a Paul Celan (1920–1970). Světovou proslulost získal Charles Blitz (Bliss) (1897–1985), vynálezce tzv. Bliss systému (popsaného jako mezinárodní sémantografie, neabecední symbolické písmo čitelné ve všech jazycích), nebo Erwin Chargaff (1905–2002), slavný biochemik, který se zasloužil o výzkum struktury DNA.

Přestože v žádné době nemohli Židé počítat s přílišnou sympatií nežidovského obyvatelstva, vedla doba před první světovou válkou i po ní k nevídanému rozkvětu židovského života. V letech 1873–1878 byla v Černovicích vystavěna v neomaurském stylu velká synagoga Templ, po desetiletí proslulá svým synagogálním sborem. Z téměř sedmdesáti synagog a modliteben slouží svému účelu dnes jediná. Po druhé světové válce se ze zbytku největší z nich, právě Templu, stalo po přestavbě kino Oktjabr (později Černovcy), a aby byla budova ještě ošklivější, byly nad obrovským nápisem „kino“ navíc umístěny nepatřičně čtverhranné hodiny.

Uvnitř se nalézá pamětní deska věnovaná slavnému opernímu zpěvákovi Josephu Schmidovi, který ve zdejším synagogálním sboru začínal svou kariéru. Proslavil ho hit *Ein Lied geht um die Welt* (Píseň obíhá svět), kterou měl na repertoáru i Karel Gott. Schmidt studoval zpěv v Berlíně, posléze působil hlavně v berlínském rozhlase, kde mezi léty 1929–1933 zněl jeho tenor v 38 operách. Byl velice malého vzrůstu (150 centimetrů), takže na operní scéně nemohl dosáhnout patřičné kariéry. Koluje anekdota, ve které operní

intendant říká: „Pane Schmidte, škoda že nejste malý!“ A Schmidt na to: „Ale, pane intendante, já přece malý jsem!“ A intendant: „Ne, vy nejste malý, vy jste strašně malý.“

V Německu dostal zákaz působení hned v roce 1933. Před nacisty utíkal přes Vídeň a další země. Na podzim 1942 přešel ilegálně hranici do Švýcarska, kde brzy nato zemřel na selhání srdce. Bylo mu 38 let.

Jak uvádí Jaroslav Klenovský, v letech 1941–1942 bylo z města deportováno 30 000 Židů, z nichž 60 procent zahynulo. Na tom, že přece jen řada židovských obyvatel přežila a synagogy povětšinou nebyly zničeny, má svůj podíl fakt, že tehdy město nebylo součástí okupovaného Sovětského svazu, ale rumunského státu. Určitě to byl jeden z důvodů, proč

Synagoga Templ z let 1873–1878 na staré pohlednici.

Náměstí v Černovicích okolo roku 1900.

se sem po válce přistěhoval značný počet přeživších Židů z území SSSR (uvádí se několik desítek tisíc!). Měli k dispozici šest synagog až do doby, než je sovětské úřady v 50. letech všechny kromě jedné uzavřely a nechaly upravit ke světským účelům. Dnes je v Černovicích, jak zmíněno, jediná synagoga a renesanci židovského života pravděpodobně očekávat nelze. Snad pouze v černovickém Židovském muzeu.

Se svými více než 50 000 náhrobků patří hřbitov v Černovicích, založený v 60. letech 19. století, k největším dochovaným židovským pohřebištím v Evropě. Dodnes svědčí o velikosti a významu židovské pospolitosti ve městě.

Černovický židovský hřbitov. Foto archiv.

ŽIDÉ NA VÝCHODĚ EVROPY A NĚMČINA

Osiko

Paul Celan

Bíle, osiko, se díváš do tmy.
Matka nebývala bělovlasá.

Pampeliško, zelená je Ukrajina.
Nevrátila se má plavá matka.

U studní jsi, mraku plný deště?
Pláč mé tiché matky – za všechny.

Oblá hvězdo, vážeš zlatou stuhu.
V srdci matčině je olovo.

Vrata z dubu, kdo vás vysadil?
Nevrátí se moje mírná matka.

Přeložil Ludvík Kundera.

„Když se německy mluvícím Židům podařilo udělat jedinečnou kariéru v německém kulturním světě, uprostřed německého národa, v němž byl zakotven hluboký antisemitismus, pak tu musely být důvody, které by ještě dnes stálo za to analyzovat,“ píše Nachum Goldman (1895–1982). „Mám pocit, že v mnohém existovala jistá afinita mezi německým a židovským duchem: oba se vyznačují sklonem k analýze, přímo vášnivě se snaží pro všechno najít nějaký vzorec, vynikají dialektickým nadáním, touhou po vytvoření systému. A tak Židům nepřišlo zatěžko přizpůsobit se německému duchu snáz než třeba elegantní logice Francouzů či silnému smyslu pro realitu a geniálnímu citu politickému, jakým vynikají Angličané. Kultura západní Evropy nebyla pro zdejší židovské intelektuály v první řadě Shakespeara nebo Racine, ale Lessing, Schiller, Goethe a Heine.“

Není to dáno pouze geografickými podmínkami, že se v přechodné době, kdy židovský národ vstoupil z izolace ghetta do plného světla Evropy, západní Evropa stala pro židovstvo prakticky synonymem německé kultury. Na Německé gymnázium do Černovic přišel roku 1859 jako jedenáctiletý budoucí spisovatel Karl Emil Franzos (1848–1904). Od otce věděl, že je „Němec mojižské víry“,

a jako takový píše: „Připadal jsem si, že jsem v předpokoji do ráje jménem Německo. Byl to můj osud.“

Ve školním roce 1845/46 je v Černovicích zaznamenáno deset židovských žáků státních škol, v roce 1905/06 již 870. Na místní univerzitě byla z imatrikulovaných studentů až třetina židovských, v roce 1904 dokonce 42 procent. V téže roce bylo na černovické univerzitě 14 židovských profesorů.

Na přelomu 19. a 20. století už byli Židé silně zastoupeni ve veškerých hospodářských odvětvích, ve správě, v armádě, v tisku, ve vzdělávacích institucích. Dva z nich, dr. Eduard Reiss a dr. Salo Weisselberger, byli dokonce zvoleni starosty města.

Švýcarský publicista Felix Lazar Pinkus (1881–1947) je toho názoru, že Černovice byly jediným místem na světě, kde se splnil sen o „židovské vlasti“, kde se Židé cítili doma. Tady se opravdu zdařila emancipace a akulturace.

Ale ne navždy.

POSLEDNÍCH DVACET LET

Konec habsburské monarchie a začátek vlivu rumunského státu ještě německou kulturu potlačit nedokázaly. Němci a Židé, včetně těch, jejichž mateřštinou bylo jidiš, tvořili 52,4 procenta obyvatelstva Černovic. I ve 30. letech 20. století, kdy se oficiálně oktrojovaným jazykem stala rumunština, byla němčina ve městě běžnou řečí. Ostatně i ti, jejichž mateřštinou byl jiný jazyk, němčinu ovládali, nebo byli přinejmenším schopni se jí dorozumět.

V roce 1919 převzali vládu na Bukovině Rumuni: školy i veškeré jiné státní instituce směly svou činnost provozovat výhradně v jazyce rumunském. Němčina byla ovšem v kulturních kruzích natolik zakořeněná, že Černovice zůstaly ještě dalších dvacet let, přes veškerá nařízení „mluvte rumunsky“, jazykově i duchovně rakouské město. Stále tu vycházelo pět různých německých deníků, čtyři z nich měly židovského vydavatele.

Židé byli i nadále vůdčím živlem kulturního života v německém jazyce. Počínaje expresionistickým časopisem

Der Nerv po sbírky básní Davida Goldfelda (1904–1942) a dalších. Navzdory pochybám jednoho z bukovinských básníků Alfreda Margula-Sperbera (1898–1967) ohledně přijímání bukovinských autorů ve světě se Rose Ausländerová a zejména Paul Celan stali světoznámou součástí německy psané literatury 20. století.

Také jidiš, které bylo započítáváno statisticky jako němčina, sehrálo v dějinách města důležitou roli – v roce 1908 se tu dokonce uskutečnila první světová

Po roce 1933 pronikal i na Bukovinu německý a rumunský fašismus a antisemitismus. Vztahy mezi Němci a Židy se začaly zhoršovat.

V roce 1940 byla Bukovina obsazena nejdříve Sověty, posléze Rumunskem a Německem. Po obsazení města Rudou armádou v roce 1944 se už předválečnou podobu města obnovit nepodařilo. Lidé, kteří ji svého času vytvářeli, už tu nebyli. Posledních 23 let je část Bukoviny včetně Černovic součástí Ukrajiny.

Rezidence bukovinských metropolitů (dnes sídlo univerzity), kterou v letech 1864–1882 postavil Josef Hlávka. Foto Wikipedia.

konference o tomto jazyku. Psali v něm významní místní spisovatelé jako Elieser Stejnberg (1880–1932) či Moše Altman (1890–1981). Dnes téměř zaniklá jidiš kultura zažila po první světové válce na Bukovině velký rozkvět a statečně se bránila i nepřizní sionistů, kteří pro-

Znak města Černovic (1908).

pagovali hebrejštinu. Do novin jako *Kultur*, *Gecejlte Verter* a *Czernowitzer Bleter* přispívali mimo jiné Itzik Manger (1901–1969), známý textem k ukolébavce *Ojfn veg štejt a bojm*, či Josef Burg (1912–2009), publikující od roku 1934 v *Czernowitzer Bleter*.

CO ZBYLO ZE ŽIDOVSKÉ BUKOVINY A ČERNOVIC?

Na webu ZeitZug.com, který věnuje Černovicím a jejich historii setrvalou pozornost, se uvádí, že v roce 2017 žilo v Černovicích 240 000 obyvatel,

z toho 1300 Židů, tedy půl procenta. Přesto je židovská škola podporovaná z ciziny ve velké oblibě, a to u veškerého obyvatelstva. Škola poskytuje nejen vynikající výuku, ale je známá i velmi dobrou kuchyní, která v dobách, kdy ostatní obyvatelstvo trpělo nedostatkem potravin, poskytovalo žákům hodnotné obědy.

Dodnes je město jakýmsi duchovním a kulturním centrem rozdělené Bukoviny. Zbylo ale něco z *Austria felix*? Přežil zde ten tolerantní a světu otevřený *homo bukovensis*?

Odpověď zní: „Nikoli.“

„Začátkem nového tisíciletí se mi naskytla možnost navštívit Černovice. Přidala jsem se ke skupině, která cestovala na Ukrajinu, do Rumunska a Moldavska. Cestu organizoval dr. Raymond Guggenheim z Curychu, stejně jako mnoho dalších výprav do míst východní Evropy, které byly před druhou světovou válkou osídleny Židy. Dnes je tam potkáte jen sporadicky, ale s nimi související židovská kultura naštěstí docela nezmizela,“ píše Věra Trnková v úvodu ke své knize *Skoro celé století. Naše ukázka je (pro otištění v *Rch* upravená a částečně doplněná) první kapitola z jejího dosud nevydaného textu.*

IZRAEL: Ani válka, ani mír

Od textu uvádějícího rok 2026 se očekává, že nastíní výhled. Leč rýsuje se jen mlhavě. Válka s Hamásem skončila, ale mír nenastal. Tuto formulaci používají politici i média a každý ví, že se tím myslí intenzivní válka. Ta, jež probíhala od 7. října 2023, pogromu Hamásu, do 9. října 2025, kdy bylo podepsáno příměří zprostředkované americkým prezidentem Trumpem.

Ale „drobná válka“ – ohledně citlivých bodů Trumpovy dohody, jako je odzbrojení Hamásu či stažení Cahalu z celého Pásma Gazy – pokračuje. Když Izrael opustil centrální Gazu, svou moc tam obnovil Hamás a odzbrojení odmítá. Vynutit by ho měly Mezinárodní bezpečnostní síly (ISF). Získaly i mandát od Rady bezpečnosti OSN. Velký zájem o odzbrojení Hamásu však není. Takže rozvíjet prognózy je ošidné. Vše jako by od poloviny listopadu nějak zamrzlo.

NO, VŠAK VÍŠ

Chceme-li si udělat jen hrubou představu o atmosféře v Izraeli, stručně ji shrnuje Seth Mandel v americkém magazínu *Commentary*. Na přelomu listopadu a prosince strávil v Izraeli nějaký čas a své postřehy zachytil takto.

Pro většinu z dvou let intenzivní války měli Židé na otázky typu „Jak se máš?“ dvě standardní odpovědi. Zaprvé běžnou, jak je zvykem – o osobním či profesním životě. Zadruhé niternejší odpověď: „No, však víš.“

Podle Mandela začíná ta druhá reakce už vycházet z módy. Od doby, kdy byli vráceni všichni žijící rukojmí, se otázka „Jak se máš?“ opět stala legitimní, nevynucující nějaké maskování. Tudiž jakýsi návrat do normálu tam je.

Bývalí rukojmí pravidelně hovoří s reportéry (až do října zcela otevření nebyli, neboť nechťeli říkat věci, které by v očích Hamásu dosud vězněným přitížily). A politické i vojenské vrstvy prý denně čelí výzvám k převzetí odpovědnosti za to, jak snadno se Hamásu útok ze 7. října podařil.

K tomu dodejme dvě věci. Zaprvé. Do konce roku 2026 se v Izraeli musí konat

parlamentní volby. Zadruhé. Armáda už dotáhla vyšetřování svých kiksů ke konkrétním výsledkům. V listopadu z ní odešlo několik generálů. Ale na státní a politické linii se zatím nic zásadního neděje. Přitom starší Izraelci si pamatují, že půl roku po počátečním průšvih v jomkipurové válce (říjen 1973) rezignovala premiérka Golda Meirová, i když ji vyšetřovací komise viny zprostila. Může Benjamin Netanjahu přečkat podobný průšvih beze ztrát? To je velká otázka.

KDYŽ VELÍ AMERIČANÉ

Pak je tu pozice Izraele v prostředí ovlivňovaném Trumpovou Amerikou i státy jako Turecko, Katar či Egypt, jež fungují mezi garanty dohody o příměří s Hamá-

se Trumpova Amerika. Do jisté míry nastalo to, čeho se Izrael obává desítky let – internacionalizace konfliktu s Palestinci. Itamar Eichner na webu Ynet popsal návštěvu Trumpova ministra zahraničí v Kirjat Gat takto: „Marco Rubio si místo prohlédl po boku izraelských velitelů. Ale kdo návštěvu sledoval, měl jasno: nad hangárem vlaje jen jedna vlajka a není to izraelská. Velí Američané.“

Izrael se tak může vůči USA ocitnout v podobné pozici, jakou zná Ukrajina. I tam se pokouší zprostředkovat mír Trump. Ani tam není prioritou spravedlnost, ale nastolení klidu na bojišti i za cenu ústupků Rusku. Citovaný Milshtein píše: „Trumpova dychtivost zachránit dohodu může Washington tlačit k přijetí kompromisů i na úkor Izraele. Například Hamás by mohl být požádán o částečné, nikoli úplné odzbrojení.“

Izrael se ocitá na strategické křižovatce. Buď se postaví Trumpovi a stanoví si nepřekročitelné linie, ale politická cena za to bude vysoká. Nebo přijme Trumpovu realitu, ale bude se snažit, aby si uchoval co největší volnost jednání.

Značná část světa stojí za uznáním palestinského státu, aniž se ví, jak to dopadne s Hamásem. Ve hře je i varianta, jež by se mohla líbit Trumpovi, že za cenu palestinské státnosti by Saúdská Arábie normalizovala vztahy s Izraelem a přidala se k Abrahámovským dohodám.

Ale izraelská veřejnost to nahlíží úplně jinak. Výsledky listopadového průzkumu, o němž píše *The Jerusalem Post*, vyznívají takto: vznik palestinského státu v hranicích z roku 1967 odmítá 70 procent Izraelců (79 procent židovských Izraelců), 8 procent ho podporuje, 13 procent by ho podpořilo, kdyby ten stát plně uznal Izrael za národní stát židovského lidu, a 9 procent je nerozhodnutých.

Toto není hlas jedné vlády či krajní pravice, jak se v médiích s oblibou píše, ale hlas většiny národa. Proto se podle *The Jerusalem Post* rozšiřuje propast mezi diplomatickými iniciativami ve Washingtonu, evropských metropolích a OSN, jež se stále více zaměřují na uznání palestinské státnosti, a izraelskou veřejností.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Militanti Hamásu zajišťují oblast, zatímco egyptští dělníci v doprovodu členů Mezinárodního výboru Červeného kříže hledají ostatky posledního izraelského rukojmího.

sem. Pro web Ynet k tomu napsal text Michael Milshtein, vedoucí Fóra pro palestinská studia na Telavivské univerzitě.

Podle Milshteina je důležitá otázka, proč Izrael dospěl k ukončení těžkých bojů v Gaze. Svou zářijovou ofenzivu byl prý nucen ukončit poté, co neúspěšný letecký útok proti exilovému vedení Hamásu v Kataru vyvolal v USA vážné úvahy o posunu ve strategické rovnováze. Válka tedy skončila nikoli proto, že by k tomu vedl velký tlak Cahalu v Gaze, ale proto, že se Trump rozhodl, že vojenská kampaň bez časového limitu a plánování (tedy bez toho, čemu se říká *exit strategy*) je škodlivá pro Izrael i pro USA.

Proto bylo 9. října podepsáno příměří. Proto vznikají mezinárodní síly a velitelské stanoviště ve městě Kirjat Gat. Proto posiluje dojem, že dominantním aktérem v poválečných poměrech nebude Izrael,

PŘÁTELÉ VILY ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Gad Šimron je bývalý agent Mosadu, novinář a spisovatel. Narodil se v roce 1950 v Tel Avivu a po studiu historie začal pracovat pro izraelský veřejnoprávní rozhlas. V 70. letech ho do svých řad naverbovala izraelská tajná služba Mosad. Deset let se podílel na jejích operacích v nejrůznějších koutech světa. Globálně rostoucí antisemitismus je velký problém, varuje Šimron. Lidé nechápou, že je potřeba oddělit dvě věci – Palestince a Hamás. „Když Hamás hlásá ‚svobodu Palestiny‘, tak lže,“ vysvětluje s tím, že Hamás je islamistický džihád – stejně jako Islámský stát. „Když teď vidím západní studenty s cedulí: ‚My jsme všichni Hamás... Z mého pohledu – když vím, co si Hamás skutečně myslí o světě a co by se podle něj mělo ve světě dít – tak vlastně tihle lidé chodí a na hrudi mají napsáno: ‚Jsem idiot‘. Nechápu, o co jde.“ (Aktuálně.cz, 1. 12.) ■■ Stovku oslavila v uplynulých dnech Marie Straková, která je patrně poslední pamětnicí časů, kdy byly slavné vily v Brně za první republiky ještě v plné kráse. Žila ve vile Stiassni. Byla totiž dcerou zahradníka této židovské rodiny Antonína Frömle. Po celý život ji bez ohledu na válku a komunismus pojilo přátelství s jejích dcerou Suzanne. „Je neuvěřitelné, jak veselou a bystrou mysl si naše paní Marie uchovala. Do drobných detailů si vzpomíná i na historky z dětství, kdy si v zahradě vily hrála s kamarádkou Zuzkou,“ řekl Právu předseda spolku Přátelé vily Stiassni Zdeněk Musil. Paní Marie je jeho čestnou předsedkyní a přes svůj vysoký věk se nadšeně účastní akcí, které se ve vile konají. (Právo, 2. 12.) ■■ Strana PRO poslance Jindřicha Rajchla, zvoleného na kandidátce SPD, vyměnila vedení v několika krajích. Novou krajskou šéfkou se stala například Lenka Tarabová, která při demonstraci proti vládním opatřením během pandemie nosila „židovskou“ žlutou hvězdu. Na zmíněné demonstraci měla žlutou hvězdu, kterou nacisté nařídili nosit Židům, místo nápisu „Jude“ na ní ale bylo slovo „neočkovaný“. (MF DNES, 3. 12.) ■■ V Brně se má příští rok konat sjezd Sudetoněmeckého krajanského sdružení. Pozvala ho organizace Meeting Brno, která už dříve do Brna přivedla třeba potomky místních židovských rodin. Ne všem se tato aktivi-

ta líbí. „I když sdružení v roce 2015 změnilo rétoriku, jejich myšlenky jsou předávány z generace na generaci,“ tvrdí Roman Freimuth (SPD). „81 let po válce je dost dlouhá doba, abychom se společně dokázali vrátit k naší minulosti,“ argumentuje Matěj Holan (Žit Brno). (iROZHLAS.cz, 3. 12.) ■■ Po pěti letech rekonstrukce se hlavní budova Muzea Prahy na Florenci znovu otevírá veřejnosti. Hlavní novinkou je rozsáhlá expozice *Město v čase*, která provádí návštěvníky pěti

Cikánova synagoga v průběhu asanace, 1906.

sály plnými příběhů z dějin Prahy. Díky nejnovějším digitálním technologiím se mohou doslova „přenést“ do 19. století i do zásadních epoch a nahlédnout do ulic a každodenního života tehdejších obyvatel. Jedním z nejceněnějších exponátů je Langweilův model Prahy, fascinující papírové dílo zachycující podobu města před dramatickými změnami na přelomu 19. a 20. století. Na ploše asi 20 metrů čtverečních, rozdělené do dvanácti vitrín, se nachází přes dva tisíce modelů budov, například ze zaniklého Židovského Města, které dnes již neexistují. Model v měřítku 1 : 480 věrně zobrazuje fasády, dvory, zahrady i nejmenší hospodářské detaily. (Forum24.cz), 6. 12. ■■ Otřesná bilance brutálního komunistického zločinu, pět mrtvých, dva ranění, šest zadržených. A jen šesti dalším se podařilo uniknout. Mezi oběťmi byly i děti. To je výsledek útoku pohraniční stráže na skupinu židovských uprchlíků nedaleko Bratislavy. K tragédii došlo krátce po půlnoci 9. prosince 1952, kdy se 19 lidí vydalo

z Bratislavy přes Petržalku směrem k rakouským hranicím. Při čtení zprávy Floriana Čambála, velitele 11. brigády, o závěrečné fázi operace proti uprchlíkům mrazí. „Poručík Zimek rozmístil posily a hlídky do půlkruhu a vydal rozkaz: Útok, vpřed! Po tomto rozkazu se celá hlídka za pohybu a střelby vrhla vpřed a začala likvidovat vetřelce.“ Podotýká, že oni vetřelci byli neozbrojení bezbranní lidé včetně žen a dětí. Jednalo se o jeden z nejsurovějších zločinů komunistické pohraniční stráže v její historii. Prezident Zápotočský tyto vrahy vyznamenal. (Medium.seznam.cz, 8. 12.) ■■ Ještě voní novotou! Řeč je o knize *Židovský hřbitov Třebíč*, kterou si místní patrioti mohou koupit v Knihkupectví Trojan. Jejím autorem je fotograf Pavel Heřman, bývalý trebičský starosta a senátor. Kniha obsahuje fotografie, které Heřman pořizoval na židovském hřbitově v 80. letech minulého století. „Mezi čtenáře se dostane doklad o záchraně jedné části kulturního odkazu a zároveň dokument zachycující neslavné okamžiky, kdy se stavěly sekretariáty vládnoucí strany, ale na památky bylo žalostně málo prostředků,“ píše Heřman v úvodu knihy, která zaujme nejen kvalitou fotografií, ale i precizním zpracováním tisku. (Horácké noviny.com, 10. 12.) ■■ V rámci asanace zanikly celé domy, staré měšťanské stavby i uličky. Tím se dostáváme k odvrácené straně asanace – mezi zbourané významné objekty patřily třeba i tři staré synagogy v Josefově – tzv. Nová synagoga ze 16. století, Velkodvorská synagoga z počátku 17. století nebo Cikánova synagoga z roku 1613 v Bílkově ulici. Nebylo by ale namístě vnímat asanaci jen negativně – podle dobových svědectví i hodnocení mnoha dnešních historiků a odborníků bylo nezbytně potřeba něco udělat s tehdejší stavem zejména bývalého ghetta. Pietní rekonstrukce a zároveň zásadní proměna sociálních a hygienických podmínek na tak rozsáhlém území by byly jednak pravděpodobně nad finanční, ale možná i nad technické možnosti tehdejší Prahy. Jinou věcí samozřejmě je, že demolice proběhly v rozsahu, který výrazně přesahoval nutnost. Bylo zničeno mnoho cenných památek, z velkého ghetta, které by dnes nemělo obdoby nejen v evropském, ale i celosvětovém měřítku, zbylo jen pár budov. Kéž bychom si z tohoto příběhu dokázali vzít poučení i dnes... (asb-portal.cz, 12. 12.)

jd

EREC IZRAEL

Kniha o tom, čo nás spája s Izraelom a so židovstvom

V prvých riadkoch svojej novej knihy Jaroslav Franek obšírne komentuje „prijemný rozhovor s vydavateľom“ a jeho následky: „Kniha *Erec Izrael*, teda ‚Krajina Izrael‘, ktorú držíte v rukách, je malou sondou do problematiky toho, čo nás spája s Izraelom a so židovstvom.“ So záujmom som sledoval, čo autor napísal (a vynechal), aby takýto „širokospektrálny bedeker“ vtesnal do cca 150 strán textu...

IZRAEL A DIASPÓRA

V úvodnej kapitole (Izrael) sa pokúsil sprostredkovať aspoň časť pestrej reality krajiny, ktorá „má mnoho tvárí, dá sa charakterizovať rôznymi spôsobmi“. Výber faktov a použitý jazyk prezrádajú, že kniha mieri nielen na priaznivcov Izraela, ale chce osloviť aj nežidovských čitateľov.

Prvým krokom k naplneniu tohto zámeru je stručná charakteristika geografických údajov, klímy, politického systému a izraelskej populácie, ale tiež informácie o vývoji a diferenciacii svetovej židovskej populácie a porovnanie jej stavu pred holokaustom a po skončení tejto tragickej kapitoly nedávnej histórie.

Priestor dostala tiež analýza demografickej situácie v Československu a na Slovensku. Súčasťou je výpočet významných centier slovenského židovského života, najznámejších ješív. Nechýbajú zmienky o bratislavskom rabinovi Chatamu Soferovi (1762–1839), ktorý patrí k najvýznamnejším autoritám ortodoxného judaizmu. V tejto súvislosti upozorňuje na množstvo rabinových žiakov, ktorí úspešne šírili povest' bratislavskej ješivy a mesta, kde strávil svoje najplodnejšie roky...

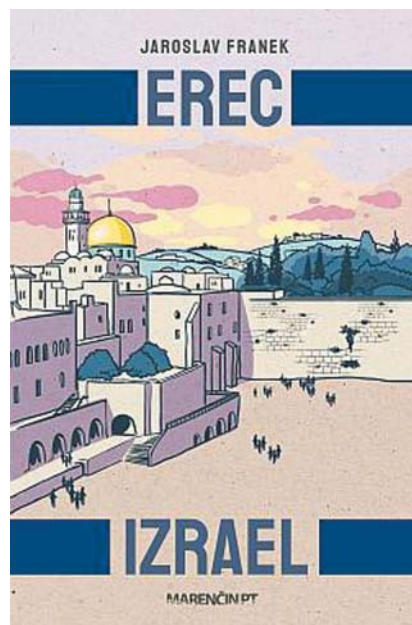
Franek uvádza miniportréty početných židovských predstaviteľov vedeckého a kultúrneho života, ktorí mali spojenie so Slovenskom. Nechýba medzi nimi orientalista Ármin Vámbéry, astronóm Eduard Mahler, „objaviteľ“ stresu Hans Selye, vydavateľ Samuel Fischer či psychiater (a poslanec Knesetu) Šlomo Breznici a viacerí ďalší.

„Beder“ , ktorý je určený aj (najmä) „bežným čitateľom“, nemôže vynechať

jeden z mála svetlých javov v temnej etape moderných slovenských dejín. Ocenením Spravodlivý medzi národmi štát Izrael vyjadruje úctu a vďaku „osobám nežidovského pôvodu, ktorí sa podstatným spôsobom zaslúžili o záchranu židovských obyvateľov počas holokaustu“. Franek uvádza, že na Slovensku Jad vašem eviduje 591 týchto hrdinov. Vzhľadom na počet obyvateľov sa jedná v európskom kontexte o nadpriemerné číslo. V skutočnosti je však situácia ešte priaznivejšia, pretože spomenutý údaj sa vzťahuje na január 2017 a odvtedy pár ďalších určite pribudlo.

SIONIZMUS

Osobitne zaujímavá je kapitola venovaná sionizmu. Podľa autora „stručne

možno sionistické hnutie označiť ako politické hnutie vytvorené v 19. storočí usilujúce sa o vytvorenie židovského národného štátu“. V tejto súvislosti (logicky) venuje prvoradú pozornosť osobnosti Theodora Herzla a postupnému vývoju jeho názorov. Na začiatku videl ako optimálne riešenie židovskej otázky asimiláciu, manifestovanú verejnou masovou konverziou ku katolicizmu: „Počas bieleho dňa o 12. hodine za hlaholu zvonov sa mal konať slávnostný prestup v dóme sv. Štefana vo Viedni. Nie potajme a s hanbou, ako to

robili jednotlivci, ale s hrdým gestom pred tvárou verejnosti. Vedúce židovské osobnosti, keďže sa prestupu nezúčastnia a ostanú židmi, odpreviadajú ľud až k bránam domu a ostanú čakať vonku.“ Podporu pre svoj návrh hľadal aj u pápeža Pia X. Dosiahol osobné stretnutie, hlavu katolíckej cirkvi však nepresvedčil. Prispeli k tomu niektoré Herzlove výroky vrátane deklarácie, že neprichádza ako prozelyta, ale „ako politik, ktorý zastupuje vlastný názor“, ale tiež fakt, že v rozpore s tradíciou nepobozkal pápežov prsteň. Aj po vzniku Izraela boli vzťahy nového štátu s Vatikánom dlho na bode mrazu.

PHILIPP LENARD

Z priestorových dôvodov nemôžem priblížiť všetky kapitoly a fakty. Nementujem preto state o Jeruzaleme, kašrute, „maďarských Martanoch“, ktorí sa podieľali na vývoji prvej atómovej bomby, izraelskom školskom systéme, ekonomike, kibucoch, najstarších dejinách alebo analýzu izraelských (a židovských) nositeľov Nobelovej ceny. O jednom z nich sa však musím zmieniť.

Philipp Lenard (1862–1947) sa narodil v Bratislave, vyštudoval fyziku a za práce o katodových lúčoch získal v roku 1905 najvyššie vedecké ocenenie. Problémom však je, že Lenard, ktorý časť štúdia (a zvyšok života) strávil v Nemecku, bol presvedčeným antisemitom. Z tohto zorného uhla nenávisť napádal Alberta Einsteina, ale aj židovských vedcov všeobecne. Napriek tomu od roku 1991 máme v Bratislave Lenardovu ulicu. Zdá sa, že Nobelova cena má vyššiu hodnotu než morálka...

ZÁVER

V úsilí, aby knihu prijala a pochopila široká verejnosť, Franek niektoré pojmy vysvetľuje podrobnejšie (miestami až polopatisticky), než je bežné. Napriek tomu sa text hladko číta a vďaka tomu rastie šanca, že po tejto zaujímavej a potrebnej publikácii siahnu nielen (židovskí či nežidovskí) priaznivci Izraela, ale aj ľudia s odlišnými záujmami a názormi.

PETER SALNER

Jaroslav Franek: *Erec Izrael*, Marenčin PT 2025, cena 16,90 EUR.

Jonathan Sacks

TÝDENNÍ ČTENÍ Z TÓRY

KNIHA NUMERI: ROKY V POUŠTI

■ Bývalého vrchního rabína Velké Británie Jonathana Sackse (1948–2020) nemusíme pravidelným čtenářům *Rch* představovat, znají jeho styl a vědí, že se zabývá problémy současnosti na pozadí starozákonních textů a naopak vysvětluje biblické texty na příkladech z dnešního světa (včetně odkazů na literaturu, filosofii či psychologii). Věnuje se řadě detailů a přitom je schopen převodu na dnešnímu čtenáři pochopitelnější paralely. Nakladatelství P3K vydalo již jeho komentáře k týdenním oddílům ve druhé (*Exodus*) a třetí (*Leviticus*) knize Mojžíšově, nyní tedy lze dostat i komentáře ke čtvrté knize (*Numeri*).

Vydalo nakladatelství P3K v Praze roku 2025. Z angličtiny přeložila Tereza Rejšková. 416 stran, dop. cena 499 Kč (v e-shopu nakl. www.p3k.cz za 349 Kč).

TEREZÍNSKÉ DENÍKY

■ Památník Terezín letos rozšířil svou edici o dvě pozoruhodné knihy, které zpřístupňují unikátní deníkové záznamy terezínských vězňů: *Deník Věry Segerové (1927–1943) a terezínské deníky Arnošta Kleina a Marie Kleinové a Willy Mahler: Terezínský deník (1942–1944)*. Oba tituly přinášejí cenná osobní svědectví o každodennosti života v terezínském ghettu a tragických osudech jejich autorů.

Soubor *Deník Věry Segerové (1927–1943) a terezínské deníky Arnošta Kleina a Marie Kleinové* představuje tři vzájemně propojené životní příběhy. Věra Segerová byla nadaná dívka se silným vztahem k psaní a kreslení, která po sobě zanechala řadu školních prací a krátkých zápisků. Deník jejího strýce Arnošta Kleina nabízí pohled na každodenní realitu Terezína (mj. na fungování umělecké dílny, kde rok pracoval jako malíř-kopista). Třetí část knihy tvoří vzpomínky Marie Kleinové, Arnoštiny sestry.

Vilém (Willy) Mahler byl původně novinář a sportovní nadšenec. Jeho deník, vedený někdy stručně a úsečně, jindy velmi detailně, přináší nejen obraz každodenního života, ale i živé záznamy o kulturním a společenském dění.

Obě publikace přinášejí původní deníky a zápisky v plném znění – často psané na malých kapesních kalendářích, volných listech či v jednoduchých blocích – a doplňuje je rozsáhlý poznámkový aparát, úvodní studie i množství fotografií.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Zájemci si mohou knihy zakoupit v prodejnách Památníku Terezín v Malé pevnosti a v Muzeu ghetta. Cena první je 240 Kč, deník Willyho Mahlera je k dostání za 400 Kč. Nebo si je lze objednat na e-mailové adrese jandova@pamatnik-terezin.cz.

Peter Weiss

ROZLOUČENÍ S RODIČI

■ Německý spisovatel, básník, výtvarník a režisér Peter Weiss (1916–1982), jehož jedna životní etapa se odehrála v Praze, kde v letech 1934–1938 studoval na Akademii výtvarných umění u Willyho Nowaka, vydal svou prózu *Rozloučení s rodiči* roku 1961. Je závažným svědectvím o nejednoduchém vývoji v procesu individualizace i socializace, svědectvím o bolestném hledání ztraceného domova, který autor nakonec našel ve své rodné řeči, v jazyce.

Vydalo nakl. Opus v Martínkovicích roku 2025. Z němčiny přeložila Michaela Jacobsenová, 96 stran, dop. cena 248 Kč.

Olga Pavlova (ed.)

JAK TO ZAČALO

■ Kniha představuje sérii rozhovorů s ruskými emigranty ze Sovětského svazu, které doplňují komentáře autorky a editorky, citace z dobového československého či později českého tisku a vybrané fotografie z archivu respondentů. Účastnice a účastníci tohoto projektu vyprávějí o svém životě před emigrací i po ní. Vzpomínky na všední události tvoří jádro knihy, které v kontextu velkých dějin sice neodpoví na otázku, jak to začalo, ale přiblíží minulost Sovětského svazu a Ruska z perspektivy jednotlivce.

V knize hovoří umělci, spisovatelé, divadelní kritici a komentátoři, kteří hráli či stále hrají důležitou roli v nově nalezené vlasti, k nejzajímavějším patří svědectví publicisty Jefima Fištejna a malíře a básníka Viktora Pivovarovy.

Vydalo nakl. Akropolis v Praze roku 2025. 276 stran, dop. cena 349 Kč.

Albert Camus

ÚVAHY O TERORISMU

■ Překlad francouzského výboru vydaného roku 2002 přináší úryvky z děl různých žánrů: novinové články, úryvky beletristických děl nebo esejů, osobní

dopisy, předmluvy ke sborníkům z let 1943–1958. Tyto texty vypovídají o Camusově prozíravosti založené na morálních, filozofických a politických úvahách, jež jsou vždy úzce spjaté s historickými událostmi. Jak píše v úvodu ke knize její editorka Jacqueline Lévi-Valensiová, Camus je přesvědčen, že „násilí je zároveň nevyhnutelné i neospravedlnitelné“ a že určité meze jsou nezbytné proto, aby spravedlnost, svoboda, lidská důstojnost a štěstí zůstaly zachovány.

Vydalo nakl. Triáda v Praze roku 2025. Z francouzských originálů přeložila Teata Binar, dále jsou využity překlady Jiřího Konůpky, Kateřiny Lukešové, Aleny Šabatkové a Kateřiny Vinšové. 212 stran, dop. cena 349 Kč (v e-shopu nakl. 314 Kč).

THE KLEZMATICS: 40 LET

■ Světové turné ke kulatému výročí průkopníků moderního pojetí klezmeru zavítá i do Prahy, kde se **16. března 2026** uskuteční koncert ve Futurum Music Baru na Smíchově.

Skupina vznikla v roce 1986 v newyorské East Village. Její hudba oživuje tradiční klezmer vlivy jazzu, gospelu, latiny, balkánských žánrů i punku a inspirovala celou novou scénu tzv. klezmerového revivalu. Podle vzoru The Klezmatics začala hrát spousta inovativních klezmerových kapel po celém světě (Česko nevyjímaje).

Na turné vyrazí v šestičlenné sestavě s repertoárem nového studiového projektu nazvaného *The New York Sessions*. Album skládá poctu kulturní mozaice New Yorku, zahrnující „kamínky“ kultur židovské, arabské, kurdské, ujburské, arménské či ukrajinské.

Během čtyř dekad existence natočili The Klezmatics (tedy trumpetista Frank London, saxofonista Matt Darriau, zpěvák a akordeonista Lorin Sklamberg, zpěvačka a houslistka Lisa Gutkin, basista a hráč na cimbálek Paul Morrissett a bubeník Richie Barshay) třináct alb, pokračujících žánrově i kulturní hranice, mají za sebou i spolupráci s básníkem Allenem Ginsbergem či houslistou Jicchakem Perlmanem, vytvořili scénickou hudbu k divadelní hře Tonyho Kushnera *A Dybbuk* a jejich tvorba zazněla v seriálu *Sex ve městě*.

Koncert se koná v rámci série Jazz Meets World, vstupenky lze zakoupit na www.jmw.cz, kde naleznete i další informace.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

Maiselova 18, velký sál

Káva o půl čtvrté

■ Ve středu **14. ledna** mezi nás přijde vzácný host: divadelní režisér, dramatik, herec, spisovatel, pedagog, v letech 1996–2014 umělecký šéf Dejvického divadla **Miroslav Krobot**.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Jan Neubauer.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

Kulturní program

■ **4. ledna** od 13 hodin, Klausová synagoga (U Starého hřbitova 3a, P 1): Komentovaná prohlídka výstavy *Zlatý věk Židů v al-Andalusu*, která představuje každodenní život židovské komunity v al-Andalusu v období jejího kulturního rozkvětu. Výstavou vás provede **Martina Kutková** z Ústavu translologie FF UK. Akce se koná ve spolupráci se španělským velvyslanectvím v Praze, Institutem Cervantes v Praze a organizací Centro Sefarad Israel. Vstup volný.

■ **15. ledna** od 18 hodin (Maiselova synagoga, Maiselova 10, P 1): Přednáška *Kartografie paměti: Mapy jako svědectví o holocaustu*. Literární vědkyně a badatelka **Alexandra Szczepan** vysvětlí, jak přeživší holocaustu vytvářeli a používali mapy jako prostředek k zachycení svých válečných zkušeností i poválečných vzpomínek. Zaměří se zejména na ručně kreslené plány ghet a koncentračních táborů. Zjistíte, že mapy sloužily jako důkazní materiál při procesech s válečnými zločinci i jako způsob vyprávění: pro vyznačení únikových tras, míst, kde čekala pomoc i nebezpečí, pro připomínku zmiňovaných krajín východní Evropy a pro uchování osobní paměti. Vstupné 60 Kč.

■ **22. ledna** od 18 hodin (Maiselova synagoga): Panelová diskuse *Význam židovských muzeí v současné Evropě*. Diskuse zahájí oslavy 120. výročí založení Židovského muzea v Praze. O roli židovských muzeí v dnešní době, otevírání dialogu s veřejností i přípravě výstav budou debatovat **Pavla Niklová** (ředitelka Židovského muzea v Praze), **Joanna Fikus** (vedoucí výstavního oddělení Muzea dějin polských Židů Polin) a **Barbara Staudinger** (ředitelka Židovského muzea ve Vidni). Večer bude moderovat historik **Michal Frankl**. Vstup volný.

■ **28. ledna** od 18 hodin (Španělská synagoga, Věžeňská 1, P 1): Ve spolupráci se Židovskou obcí v Praze vás zveme na

KULTURNÍ POŘADY

Bedřich Feuerstein – návrh scény ke hře J. Voskovce a J. Wericha *Osel a stín*, 1933.

slavnostní koncert konaný u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. V podání hudebního tělesa **Trio Incendio** zazní skladby Vítězslava Nováka, Hanse Gála a Dmitrije Šostakoviče.

Akce se koná za podpory Nadačního fondu obětím holocaustu. Vstup volný.

AKCE V PLZNI

■ Ve Velké synagoze v Plzni je od **5. ledna do 29. března** přístupná výstava *Uloupené umění*. Návštěvníkům přibližuje problematiku výzkumu provenience uměleckých děl zkonfiskovaných v období druhé světové války a způsoby zabavování majetku v průběhu okupace. Na osudech původních vlastníků jsou představeny nejen jejich sbírky, válečné a poválečné nakládání s uměleckými artefakty, ale též jednotlivé instituce, které židovský majetek spravovaly či stále spravují. Jejím cílem je zpřístupnit toto téma širší veřejnosti a ukázat, že doposud se ve státních i dalších institucích nachází nemalé množství neidentifikovaných uměleckých předmětů. Mimo jiné upozorňuje na témata jako „konečné řešení židovské otázky“, způsoby zabavování a získávání majetku v době okupace, válečné deponáty ve správě státních institucí a emigrace židovských občanů a vynucené dary.

Panelovou expozici připravilo Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války.

■ **6. ledna** od 16 hodin se v Rabínském domě v Plzni (ve dvoře Velké synagogy), 1. patro, koná přednáška Věry Tydlitátové. Jejím tématem jsou konspirační teorie o „židovském ovládnutí světa“ a organizované migraci. Ty představují jeden z nejrozšířenějších a nejodolnějších narativů moderního antisemitismu. Přednáška se zaměřuje na historické kořeny těchto

mýtů, jejich šíření v různých obdobích a společenských kontextech a také na důvody, proč jsou pro část veřejnosti tak přitažlivé. Pozornost bude věnována také mechanismům, jimiž se tyto teorie šíří v on-line prostředí, jejich dopadům na veřejnou debatu a demokratické instituce a způsobům, jak jim efektivně čelit prostřednictvím kritického myšlení, mediální gramotnosti a vzdělávání. Vstupné: 30 Kč na místě.

Více informací o akcích v Plzni viz www.zoplzen.cz.

NOVINKA PETRA BALAJKY

■ Tvůrce *Obecních novin* a řady detektivních příběhů z prostředí pražské židovské obce **Petr Balajka** vydal další, již osmou knihu. Jmenuje se *Smrt mecenáše* a autor (píšící pod pseudonymem Petr Eidler) ji představí **14. ledna** od 13.30 v sále ve 3. patře Židovské radnice.

MALÝ MEHRIN

(Videňská 14 Brno)

■ **13. ledna** v 18 hodin: *Současný antisemitismus: Antisemitismus*. Jak vypadá současný antisemitismus? Jaký používá jazyk, vizualitu, narativ a metody? Přednáší Mgr. Terezie Dubinová, Ph.D., kulturoložka a hebraistka, autorka několika knih, např. *Jak napravovat svět. Rozhovory s inspirativními Izraelci*.

■ **20. ledna** v 18 hodin: *Georg Placzek – Odyssea brněnského jaderného fyzika*. Brněnský rodák a světově významný fyzik Georg Placzek (1905–1955). V přednášce ing. **Aleše Gottvalda**, CSc., dlouholetého pracovníka Akademie věd ČR, přiblížíme životní cestu Georga Placzka špičkového mezinárodně etablovaného teoretického fyzika, člena pozoruhodné průmyslnické moravské židovské rodiny s tragickým válečným osudem i barvitě a mezi jeho proslulými kolegy vysoce vážené osobnosti.

■ **27. ledna** v 18 hodin: Komentovaná prohlídka stálé expozice Malého Mehrinu. Další prohlídka stálé výstavy o historii židovských komunit na Moravě se uskuteční u příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu. Expozici vás provede historička **Táňa Klementová**.

■ Audiovizuální výstava dopisů z období holocaustu vytvořená s použitím AI s názvem *Hlasy* je prodloužena až do **19. března**.

Na všechny akce je dobrovolné vstupné. Více informací získáte na www.maly-mehrin.cz.

K ÚTOKU V SYDNEY

■ FŽO vydala k útoku v australském Sydney 14. prosince 2025, při němž dva pákistánští muži s vazbami na Islámský stát zastřelili při oslavě v předvečer Chanuky 15 Židů a desítky jich zranili, následující prohlášení:

Federace židovských obcí v České republice vyjadřuje hluboký zármutek a solidaritu s židovskou komunitou v Austrálii po dnešním brutálním teroristickém útoku v Sydney, který si vyžádal více lidských životů a desítky zraněných.

V den, kdy po celém světě slavíme první svíce Chanuky – svátek světla a naděje –, jsme svědky temného násilí a nenávisti. Tento útok je tragickým důsledkem stále sílícího antisemitismu, který nesmí být nikdy bagatelizován ani přehlížen.

Naše myšlenky a modlitby směřují k rodinám obětí, zraněným i celé australské komunitě. Světlo Chanuky a lidské solidarity musí i nadále vítězit nad tmou nenávisti.

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ 2026

Děkujeme za Váš zájem o měsíčník Roš chodeš, velmi si ho vážíme a doufáme, že potrvá i nadále.

■ **Předplatné pro ČR, papírové:** Předplatné pro rok 2026 se nemění: Abonmá pro Českou republiku (klasické papírové vydání) zajišťuje výhradně firma SEND. Stávajícím předplatitelům distributor SEND automaticky předplatné obnoví a zašle výzvu k jeho zaplacení s informací, jak postupovat. Předplatné časopisu si lze objednat (nebo obnovit) on-line na časopisovém portálu www.SEND.cz takto: vpravo nahoře zadáte do okénka „hledání“ Roš chodeš, naskočí Vám možnost objednání vyplněním formuláře. Objednat si časopis lze snadno i telefonicky ve všední dny od 8 do 18 hodin přes call centrum 225 985 225 (mobil 777 333 370) nebo zasláním e-mailové zprávy na adresu send@send.cz. Platit lze on-line, kartou, převodem i složenkou, kterou SEND zasílá. Roční předplatné papírového vydání stojí 600 Kč, půlroční 300 Kč.

■ **Objednávky předplatného v elektronické podobě (PDF) a do zahraničí (papírové i PDF):** Předplatné zajišťuje redakce *Roš chodeš*, e-mail: roschodes@sefer.cz. Na této adrese nebo na telefonních číslech 226 235 217 a 605 319 468 (mobil) Vám rádi zodpovíme veškeré dotazy týkající se předplatného.

Roční předplatné elektronicky v PDF, i mimo EU a do zámoří, stojí 500 Kč;

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

roční předplatné papírového vydání do Evropy 1000 Kč (platte laskavě v Kč nebo ekvivalent částky v EUR); do zámoří a mimo EU 1300 Kč (platte laskavě v Kč nebo ekvivalent částky v EUR).

■ **Platební údaje pro zmíněné předplatné (v PDF nebo do zahraničí) jsou následující: číslo účtu: 030031-1936511339/0800 u České spořitelny, a. s. (IBAN CZ14 0800 0300 3119 36511339; BIC GIBACZPX); variabilní symbol: 122026; údaj příkazce: jméno předplatitele.**

Do všech objednávek, které posíláte do redakce (tj. pro elektronické předplatné, do Evropy a do zámoří), uveďte, prosíme, jméno předplatitele, poštovní adresu a u elektronického zaslání nezapomeňte na e-mail.

red.
Přejeme Vám všem pokud možno klidný a nadějný rok 2026.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Den otevřených dveří: 21. ledna** od 14.30 do 17 hodin se koná Den otevřených dveří v Belgické 25, při kterém si lze prohlédnout školu a zeptat se na vše, co vás zajímá.

■ **In medias res:** Letošní konference *In medias res*, kterou pro studenty a přátele LŠ připravují tradičně studenti septimy, se koná **3. února**. Jako vždy nabídneme přednášky na různá témata z kultury a vědy.

Více info na www.lauder.cz.

PAMÁTNÁ TABUĽA V SEREDI

■ Dňa 27. novembra 2025 bola v Múzeu holokaustu v Seredi odhalená pamätná tabuľa historikovi JUDr. Ladislavovi Lipscherovi. Patril k prvým historikom v ČSSR, ktorí sa už od začiatku 60. rokov 20. storočia začali systematicky zaoberať témou židovského holokaustu na Slovensku. V roku 1968 emigroval s rodinou do Švajčiarska, kde pokračoval vo výskume a v publikačnej činnosti na túto tému. Zomrel v Zürichu v roku 1990.

Odhalenia tabule sa zúčastnili okrem riaditeľa múzea Dr. Martina Korčoka aj jeho dvaja synovia Vladimír a Juraj Lipscherovci. Medzi prítomnými boli tiež siedmi veľvyslanci na Slovensku, zástup-

covia židovských náboženských obcí na Slovensku, ako aj kresťanského združenia z mesta Rajec, kde sa Ladislav Lipscher v roku 1915 narodil.

V Múzeu holokaustu bude v priebehu roka 2026 sprístupnený bádateľom aj obšírny osobný archív Dr. Lipschera.

D. Kuzmík

KLENOTY PRO SYNAGOGU V TURNOVĚ

■ Letní aukce v rámci kampaně Klenoty pro turnovskou synagogu přinesly úspěch, který nás všechny moc těší. Cílem kampaně bylo získat finanční prostředky na výrobu replik původních židovských liturgických předmětů, které kdysi patřily turnovské synagoze. Díky podpoře veřejnosti, místních podniků a jednotlivců se podařilo vybrat více než 50 000 Kč, což nás výrazně posunulo k cíli.

Během desetidenního aukčního cyklu mohli zájemci vydražit originální zážitky a předměty, například noc na hradech Valdštejn s romantickou snídaní, let balonem nad Českým rájem, soukromou prohlídku radnice se starostou, hudební vystoupení kapely Duo BigBand, projížďky na kole s průvodcem a další jedinečné zážitky. Do aukcí se zapojila řada místních podniků a jednotlivců, kteří věnovali své dary, zážitky či know-how. Díky nim mohli výherci prožít nezapomenutelné chvíle a zároveň přispět na obnovu historických předmětů turnovské synagozy.

Na podzim začaly vznikat první repliky předmětů na turnovské Špěře. Bude me rádi, pokud všichni, kdo aukce podpořili, zůstanou s kampaní v kontaktu a budou sledovat další postup – ať už skrze naše webové stránky, sociální sítě nebo přímo v synagoze.

Děkujeme všem účastníkům aukcí, podporovatelům a partnerům, kteří pomohli oživit příběh turnovské židovské komunity a podpořit lokální řemeslníky.

Přispět na výrobu replik rituálních předmětů je možné i nadále – na transparentní účet Fio banky 2803172649/2010 nebo do sbírkových pokladniček umístěných v synagoze a v Infocentru Turnov. K dnešnímu dni se podařilo vybrat již cca 130 000 Kč z cílových 350 000 Kč. Každý příspěvek pomáhá posunout projekt blíž k cíli a podpořit vznik replik původních židovských liturgických předmětů.

Více informací naleznete na www.synagoga-turnov.cz/cs/klenoty-pro-synagogu/.

tur

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **januári** slávia sviatok svojich narodenín: pán Michal Oráč st., nar. 8.1. – 77 rokov; pani Yveta Willmannová, nar. 21.1. – 63 rokov; pán Vojtech Grün, nar. 20.1. – 70 rokov; pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 74 rokov, a pán Tomáš Geist ml., nar. 10.1. – 57 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **januári** oslávia narodeniny: pán RNDr. František Alexander – 78 rokov; pán Tomáš Ascher – 90 rokov; pani Ing. Zuzana Bartová – 92 rokov; pani Zuzana Dolejšiová – 74 rokov; pani Mgr. Ružena Färberová – 74 rokov; pán RNDr. Ľudovít Fischer – 86 rokov; pani Eva Fundárková – 92 rokov; pani MUDr. Jutka Jarossová – 79 rokov; pán PhDr. Tomáš Kraus – 80 rokov; pani Doc. RNDr. Denisa Nikodemová – 90 rokov; pán Ivan Novák – 83 rokov; pán Ondrej Pető – 91 rokov; pán Ing. Michal Petráš – 78 rokov; pani MVDr. Zdenka Rajská – 73 rokov; pani Eva Reichová – 73 rokov; pani Eva Svarinská – 82 rokov; pán PharmDr. Pavel Vízner – 73 rokov, a Soňa Žiliaková – 74 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S ľútosťou oznamujeme, že v novembri zomrel pán Juraj Alexander. Nech je jeho duša zviazaná do zväzku večného života.

Zichrona livracha.

ŽO BRNO

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Matúš Horvátovič, nar. 4.1. – 31 let; Petr Urban nejml., nar. 4.1. – 13 let; pan Petr Urban ml., nar. 6.1. – 40 let; pani Lenka Neumanová, nar. 7.1. – 45 let; pani Klára Hájková, nar. 8.1. – 49 let; pani Věra Maníková, nar. 10.1. – 55 let; pan Jan Vlček, nar. 11.1. – 49 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17.1. – 91 let; pan Richard Salzman, nar. 20.1. – 49 let; pan Marek Kšica, nar. 21.1. – 23 let; pani Markéta Klausová, nar. 25.1. – 37 let; pan Anatoly Bomshtein, nar. 26.1. – 63 let; pan Amos Avigdor Hořínek, nar. 26.1. – 6 let; pan Tomáš Balbinder, nar. 28.1. – 66 let; Hugo Bureš, nar. 28.1. – 14 let; Amálie Doležalová, nar. 29.1. – 13 let, a Malkah Eva Matysková, nar. 30.1. – 14 let. Oslavencům prajeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **január** oslávia narodeniny: pán Peter Bo-

ček – 79 rokov; pán Marcel Deri – 80 rokov; pani Eleonóra Šnajdárová – 82 rokov; pán Ivan Skljarszky – 65 rokov; pani Eva Dudová – 66 rokov; pani Alžbeta Mittelmanová – 72 rokov; pán Ladislav Krámer – 69 rokov, a pán Ing. Róbert Gold – 66 rokov. Prajeme im veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Pynches Narwa, nar. 27. 1. – 74 let, a pan Petr Ptáčovský, nar. 29. 1. – 84 let. Prejeme jim pevné zdraví a životní spokojnost.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **lednu** oslaví narodeniny: Marek Brown, nar. 24. 1. – 10 let; Tomas Brown, nar. 24. 1. – 10 let; pan Rudolf Buxbaum, nar. 24. 1. – 69 let; pani Zuzana Hrbková, nar. 6. 1. – 25 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19. 1. – 82 let; pan Lazar Pinchasov, nar. 22. 1. – 75 let; pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20. 1. – 76 let, a pani Dominika Sedláčková, nar. 3. 1. – 30 let. Prejeme jim pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **lednu** oslaví narodeniny naši členové: pan Michael Beck – 83 let; pani Edith Kašparová – 90 let; pani Marcela Šimandlová – 84 let, a pani Eva Švecová – 88 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **lednu** oslaví narodeniny: pani Alexandra Bartošová, nar. 19.1. – 76 let; pani Ivana Beranová, nar. 10.1. – 79 let; pani Maja Bihelerová, nar. 16.1. – 81 let; pani Lydie Bláhová, nar. 28.1. – 77 let; pani Růžena Blechová, nar. 26.1. – 92 let; pan Toman Brod, nar. 18.1. – 97 let; pan Petr Budínský, nar. 7.1. – 85 let; pani Edita Diamantová, nar. 6.1. – 79 let; pan Jan Fischer, nar. 2.1. – 75 let; pani Marta Haisová, nar. 16.1. – 79

let; pan Pavel Hořák, nar. 16.1. – 76 let; pani Věra Kaucká, nar. 11.1. – 92 let; pani Jana Klímová, nar. 31.1. – 76 let; pani Marie Renata Kolínová, nar. 9.1. – 89 let; pan Tomáš Kraus, nar. 4.1. – 80 let; pani Viktorie Krupičková, nar. 10.1. – 99 let; pani Roberta Kučerová, nar. 3.1. – 82 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 96 let; pan Ivan Lefkovits, nar. 21.1. – 89 let; pani Zuzana Lejčarová, nar. 7.1. – 75 let; pani Helena Maršálková, nar. 2.1. – 76 let; pani Tamar Merunková, nar. 30.1. – 86 let; pani Daniela Mihailovici, nar. 2.1. – 76 let; pan Jiří Pacovský, nar. 27.1. – 79 let; pani Daniela Přikrylová, nar. 10.1. – 78 let; pani Frideta Seidlová, nar. 28.1. – 95 let; pan Tomáš Schäfer, nar. 17.1. – 77 let; pan Vladimír Singer, nar. 28.1. – 77 let; pani Eva Sládková, nar. 9.1. – 80 let; pani Jana Stegurová, nar. 17.1. – 76 let; pani Eva Sternküker, nar. 4.1. – 76 let; pani Dagmar Šabatová, nar. 16.1. – 79 let; pani Inka Vostřezová, nar. 4.1. – 96 let; pan Pavel Weigner, nar. 28.1. – 75 let; pani Helena Wiener, nar. 14.1. – 84 let, a pan Michael Žantovský, nar. 3.1. – 77 let. Všem přejeme pevné zdraví a životní spokojnost.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Se smutkem oznamujeme, že ve věku 80 let zemřela 5. prosince 2025 pani Věra Skokanová. Nechť je její duše přijata do svazku věčného života!

Zichrona livracha.

ŽNO PREŠOV

V **januári** oslávia svoje narodeniny: pán Mgr. Tomáš Čentík – 39 rokov; pani Ing. Margita Eckhausová – 68 rokov; pani Eva Petrová – 82 rokov, a pani Erika Zelmanovičová – 78 rokov. Jubilantom prajeme veľa zdravia a životného optimizmu.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S ľútosťou v srdci oznamujeme úmrtie našej dlhoročnej a najstaršej členky prežívšej holokaust, pani Judity Gregušovej. Jucku, ako sme ju s láskou volali, sme pochovali 25. listopadu 2025 na neologickom cintoríne v Prešove. Nech je jej duša zviazaná do zväzku večného života.

Zichrona livracha.

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 50 let; pani Lucie Rolko-Nová, nar. 5.1. – 61 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 58 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 72 let. Prejeme jim vše dobré, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ÚTOK V SYDNEY

V neděli 14. prosince 2025 zaútočili na hřišti u oblíbené pláže Bondi v Sydney dva muži. Stříleli do davu zhruba tisíce Židů, kteří se tu shromáždili, aby oslavili předvečer svátku Chanuka a rozsvícení prvního světla tohoto „svátku radosti“. Zabili patnáct lidí, včetně dvanáctileté dívky, přeživšího holokaustu, místního rabína Chabadu, který akci organizoval, a jak později uvedla ČTK, 82leté Slovenky Mariky Pogany, přítelkyně bývalé slovenské prezidentky Čaputové. Australské úřady střelce identifikovaly jako pákistánské občany, otce (50) a syna (24), přičemž syn byl v minulosti vyšetřován kvůli vazbám na buňku Islámského státu v Sydney a otec vlastnil zbrojní pas a řadu příslušných zbraní, včetně dlouhých pušek používaných k lovu. V autě teroristů našla policie vlnku Islámského státu a výbušná zařízení. Větší katastrofě zabránil náhodný kolemjdoucí, který dokázal jednoho ze střelců zneškodnit. Starší útočník byl zabit na místě činu, mladší byl postřelen a odvezen do nemocnice.

Austrálie zažívá po útoku Hamásu 7. října 2023 a následné válce v Gaze prudký vzrůst antisemitismu. Ve zprávě o stavu antisemitismu v zemi se mj. uvádí: „Nyní jsme ve fázi, kdy antisemitský rasismus opustil okraj společnosti a stal se součástí hlavního proudu, kde je normalizován a může se šířit a rozšiřovat, zakořeňuje na univerzitách, v uměleckých a kulturních prostorách, ve zdravotnictví, na pracovištích a jinde. V takovém prostředí mají Židé oprávněné obavy o svou fyzickou bezpečnost a budoucnost v Austrálii.“

Roku 2024 byla v Melbourne zapálena ortodoxní synagoga, v Sydney a Melbourne byly opakovaně sprejovány židovské domy, auta a komunitní budovy antisemitskými slogany. Mnozí se osobní i on-line útoky. Australské bezpečnostní agentury vypátraly, že za některými akcemi stál Írán, a vláda označila Islámské revoluční gardy za teroristickou organizaci. Její útoky měla za „mimořádné a nebezpečné akty agrese“ spáchané na australském území; ten nejhorší úder měl však teprve přijít...

EUROVIZE 2026

Letošní ročník písňové soutěže Eurovize se koná v květnu ve Vídni. Jak se již stalo „tradicí“, propírala se účast zástupce židovského státu, přičemž pořadatel soutěže, Evropská vysílací unie, v prosinci zrušil hlasování o jeho účasti s tím, že soutěž je „apolitická“. Na protest proti izraelské participaci písňové klání bojkotují veřejno-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Frank Stella: *Grodno*, lepenka, dřevotříska, papír, 1975. Z cyklu *Polish Village*.

právní instituce z Nizozemska, Španělska, Irska, Slovinska a Islandu.

Připomeňme, že loni získala Juval Rafaelová (přeživší útoku Hamásu na hudebním festivalu Supernova) druhé místo.

PARK CHAIMA HERZOGA

Ke konci loňského proběhl v Dublinu boj o název místního parku, pojmenovaném po bývalém izraelském prezidentovi Chaimu Herzogovi. Členové výboru pro památky v městské radě ho totiž navrhli přejmenovat na Park Hind Radžabové, palestinské dívky zabitě v Gaze. Přejmenování by zřejmě vyhovovalo značné části veřejnosti, která je silně propalestinská (a vysoce kritická vůči Izraeli), stejně tak se profiluje středopravicová irská vláda.

Starosta nakonec návrh odmítl, kritizoval ho i premiér. Zmíněný park v jižní části města byl v roce 1995 pojmenován po šestém prezidentovi Izraele Chaimu Herzogovi, jenž se roku 1918 narodil v Belfastu, vyrůstal v Dublinu a byl synem Jicchaka Haleviho Herzoga, prvního vrchního rabína Irska.

CHANUKA V BOHEMIAN HALL

Dne 20. prosince 2025 se v newyorské Bohemian National Hall rozžářila světla na starém svícnu z 19. století, který kdysi stál v ostravské synagoze a podařilo se ho zachránit před nacisty, kteří budovu zapálili. Dostal se do rukou Thomase Gelba, který jej nechává rozsvěcet o chanukových oslavách v New Yorku a s jeho osudem seznamuje přítomné.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V BASILEJI

V prosinci bylo znovu otevřeno Židovské muzeum Švýcarska, a to v novém sídle v centru Basileje, ve Vesalgasse 5, jen pár kroků od středověkého židovského hřbitova. Nabízí velkorysé prostory pro výstavy, pro akce, knihovnu, archiv, laboratoř a sály pro vzdělávací aktivity.

Nová stálá expozice *Kult, kultura, umění, židovská zkušenost* vypráví o židovském životě ve Švýcarsku a v Evropě prostřednictvím rituálů, umění, předmětů každodenní potřeby a historických dokumentů od středověku po současnost. Dočasná výstava *Frank Stella a zničené dřevěné synagogy východní Evropy* vystavuje originální díla avantgardního amerického umělce. Stellův cyklus *Polish Village Series* je porovnán s jeho inspirací, knihou polských architektů Marie a Kazimierze Piechotkových o dřevěných synagogách. Na jejím základě vytvořil sérii velkoformátových nepravidelných nástěnných konstrukcí, koláží a maleb, spolu s inovativními tisky, dřevěnými modely v měřítku a přesnými kresbami na dané téma. Díla byla pojmenována po vesnicích a městečkách, v nichž před holokaustem dřevěné synagogy stály. (am)

רוש חודש ירחון חדש
ROS CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 19. 12. 2025.

Cena 50 Kč (2,20 €)